Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

МАГІСТРА

на тему: **«СУЧАСНІ БЕЗПЕКОВІ СТРАТЕГІЇ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

Виконала:
здобувачка вищої освіти 2-го курсу, групи УВ–61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Сікеріна Софія Олексіївна

Керівник:
канд. екон. наук, доцент
Чернишова Лариса Олексіївна

Рецензент:
канд. політ. наук, доцент
Коротков Дмитро Сергійович

ХАРКІВ – 2025 р.

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Підпис **Наталія ВІННИКОВА**
ім'я, прізвище

«02» червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Сікеріної Софії Олексіївни
(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри»,
керівник роботи Чернишова Лариса Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325 зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «06» жовтня 2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:
1. Поняття, структура та типологія національних безпекових стратегій у сучасній теорії міжнародних відносин.
2. Еволюція концепцій національної безпеки КНР: від маоїзму до сучасності.
3. Ідеологічні та концептуальні основи формування сучасної стратегії безпеки КНР.
4. Стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії.
5. Безпекова стратегія Китаю в Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва.

6. Стратегія «Один пояс, один шлях» як інструмент регіонального впливу та безпеки.

7. Вплив суперництва КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі.

8. Стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки: участь у міжнародних організаціях та миротворчих операціях.

9. Цифровий та технологічний вимір безпекової стратегії КНР у глобальному середовищі: досвід для України.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ, опрацювання джерельної бази дослідження	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання здобувачем завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Підготовка до захисту та захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-22.12.2025

5. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти Софія СІКЕРІНА
(підпис) (ім'я, прізвище)

Керівник роботи Лариса ЧЕРНИШОВА
(підпис) (ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП……..……5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ……...…10
1.1. Поняття, структура та типологія національних безпекових стратегій у сучасній теорії міжнародних відносин……..……..……10
1.2. Еволюція концепцій національної безпеки КНР: від маоїзму до сучасності…….…..16
1.3. Ідеологічні та концептуальні основи формування сучасної стратегії безпеки КНР…….. 24
Висновки до розділу 1……...……..…..……29
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ……...…….……31
2.1. Стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії……..……31
2.2. Безпекова стратегія Китаю в Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва……...……...……35
2.3. Стратегія «Один пояс, один шлях» як інструмент регіонального впливу та безпеки……...……...……41
Висновки до розділу 2……...……48
РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ СТРАТЕГІЇ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ……...……50
3.1. Вплив суперництва КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі..…….…….50
3.2. Стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки: участь у міжнародних організаціях та миротворчих операціях……60
3.3. Цифровий та технологічний вимір безпекової стратегії КНР у глобальному середовищі: досвід для України……...…….……67
Висновки до розділу 3…….……..73
ВИСНОВКИ……...……75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..80

ДОДАТКИ……..94

Додаток А. Основні типи національних безпекових стратегій країн світу…..95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлено стрімким зростанням ролі Китайської Народної Республіки (КНР) в сучасній системі міжнародних відносин. Останнього десятиліття Китай трансформувався з регіонального гравця у впливового глобального актора, здатного визначати напрями розвитку світової безпеки. Його стратегічні ініціативи, такі як «Один пояс, один шлях», розширення участі в миротворчих операціях ООН, модернізація збройних сил і активізація дипломатичних контактів у різних регіонах світу, засвідчують прагнення КНР забезпечити власну національну безпеку, а й впливати на формування нової архітектури глобальної стабільності. Водночас регіональний контекст залишається ключовим: конкуренція з Японією, Індією та США в Тихоокеанському регіоні, загострення ситуації в Південно-Китайському морі, проблема Тайваню – усе це визначає стабільну безпекову динаміку в Азії. Китай поступово формує власну систему стратегічних партнерств, що демонструє прагнення Пекіна до створення альтернативних моделей міжнародної взаємодії. Не менше важливим є те, що безпекова стратегія КНР поєднує традиційні військові підходи з інструментами «м'якої сили» та економічного впливу, що робить її унікальним феноменом у міжнародній практиці. Водночас сучасні процеси показують і певні суперечності: з одного боку – офіційне декларування мирного розвитку, з іншого – посилення військової потуги та активна мілітаризація прикордонних зон. Для світової спільноти це створює подвійний ефект – КНР сприймається як гарант економічної стабільності, і як потенційний джерело нових геополітичних викликів. Дослідження сучасних безпекових стратегій КНР в регіональному та глобальному вимірах дозволяє краще зрозуміти механізми формування нових центрів сили, а також перспективи розвитку двополярного світу, у якому КНР виступає одним із ключових гарантій стабільності або, навпаки, негативним фактором напруги.

Ступінь вивченості теми вирізняється значною багатовимірністю та інтенсивністю наукових підходів, що, однак, не усуває наявних прогалин у

розумінні комплексності та суперечливості китайської безпекової доктрини. У науковому дискурсі, по-перше, досить активно досліджуються геостратегічні засади формування глобальної ролі Китаю. Зокрема, класичний геополітичний підхід репрезентовано З. Бжезінським, який наголошує на «великій шахівниці» як поліструктурному просторі змагання за вплив між провідними державами, що дозволяє інтерпретувати зростання потужності КНР як елемент ширшого глобального переформатування. Водночас вітчизняні дослідники, серед яких С. Бульбенюк, В. Голод, Б. Голянич, Л. Чупрій, Д. Лікарчук та інші, зосереджують увагу на поєднанні «твердої», «м'якої» та «гострої» сили Китаю, підкреслюючи динамічність еволюційних змін у його регіональній та глобальній політиці. По-друге, у фокусі значна кількість наукових робіт – трансформація безпекової стратегії КНР у контексті ініціатив Сі Цзіньпіна, включно з Глобальною ініціативою безпеки (GSI). Такі дослідники, як П. Абб, Р. Фут, А Кінг, Х Вонг, Ж. Вутхнов, М. Фравел, пропонують детальний аналіз доктринальних змін, акцентуючи на поступовому переході від концепції «мирного піднесення» до стратегії активного формування нової архітектури міжнародної безпеки. По-третє, актуальним напрямом є аналіз регіональних аспектів безпекової стратегії КНР, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні (Дужа, Мельник, Грек, Хельмус, Лін), у відносинах із Тайванем, США й ЄС (Гордон, Мюллен, Гароч, Ю, Зейтунг), та впливом в Африці, Латинській Америці й на пострадянському просторі (Гриценко, Неліпа, Ворона, Ламміч). Ці дослідження підкреслюють конфліктний потенціал регіональної взаємодії та розширення інструментарію «сірої зони» у зовнішній політиці Китаю.

Мета та завдання роботи. Мета дослідження – визначити особливості формування та реалізації сучасних безпекових стратегій КНР на регіональному та глобальному рівнях.

Для досягнення мети були визначені наступні завдання дослідження:

– розкрити поняття, структуру та типологію національної безпеки в сучасній теорії міжнародних відносин;

– визначити еволюцію розвитку концепцій національної безпеки КНР, ідеологічні та концептуальні основи формування її сучасної стратегії;

– виокремити безпекові пріоритети КНР у Східній, Південно-Східній і Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва;

– окреслити особливості стратегії «Один пояс, один шлях» як інструменту регіонального впливу та безпеки КНР;

– оцінити вплив суперництва КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі, розкрити стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки;

– визначити особливості цифрового та технологічного виміру безпекової стратегії КНР у глобальному середовищі та можливий досвід для України.

Об’єкт дослідження – національні безпекові стратегії в сучасній системі міжнародних відносин.

Предмет дослідження – сучасні безпекові стратегії КНР та особливості їх реалізації на регіональному та глобальному рівнях.

Теоретико-методологічна та інформаційна база дослідження. Теоретико-методологічна база дослідження спирається на сукупність наукових підходів, концепцій та методів, що забезпечують комплексне розкриття сутності сучасних безпекових стратегій КНР у регіональному та глобальному вимірах. Теоретичну основу становлять класичні та неокласичні теорії міжнародних відносин, серед яких особливе значення мають положення реалізму, неореалізму, неолібералізму та конструктивізму. Його використання дозволяє з’ясувати логіку формування національних інтересів КНР, механізми забезпечення безпеки та поведінки держави в умовах динамічного трансформування системи міжнародних відносин. Значну увагу приділено також підходам геополітичного реалізму, які дають можливість пояснити прагнення КНР до посилення впливу в Азійсько-Тіхоокеанському регіоні та до формування власних центрів сили в глобальному масштабі.

Методологічна база обґрунтовується на принципах системного, структурно-функціонального, порівняльного та історичного аналізу. Системний підхід дозволяє розглянути безпекову політику КНР як багатовимірну систему, в якій внутрішні, регіональні та глобальні компоненти взаємопов'язані й взаємозалежні. Структурно-функціональний метод дозволяє виявити взаємодію інституцій, механізмів і акторів, що забезпечують реалізацію безпекової стратегії КНР. Історичний метод сприяє простеженню еволюції китайської концепції безпеки – від революційного ізоляціонізму до сучасної моделі «всеосяжної національної безпеки». Порівняльний метод використовується для аналізу схожості та відмінностей у підходах КНР, США, ЄС для забезпечення регіональної та глобальної стабільності. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції забезпечують логічну послідовність викладу матеріалу. Теоретико-методологічна база досліджень поєднує класичні та сучасні підходи до аналізу міжнародної безпеки, що дає можливість всебічно оцінити природу й динаміку безпекових стратегій КНР у регіональному й глобальному контексті.

Інформаційна база дослідження ґрунтується на широкому колі офіційних, наукових та аналітичних джерел, що забезпечує достовірність і комплексність аналізу сучасних безпекових стратегій КНР. Основу інформаційного забезпечення становлять офіційні документи уряду КНР. Важливим джерелом інформації є документи та аналітичні матеріали міжнародних організацій, що дозволяють простежити участь КНР в колективних механізмах забезпечення глобальної стабільності. До емпіричної бази також віднесено звіти провідних міжнародних дослідницьких установ. Значне значення мають наукові публікації українських і зарубіжних дослідників у фахових журналах де представлено сучасні підходи до оцінки ролі КНР у системі глобальної безпеки. Інформаційна база досліджень також охоплює нормативно-правові акти, що розглядають основи зовнішньої політики та оборонної стратегії КНР.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані у кваліфікаційній роботі магістра теоретичні положення та висновки можуть бути використані:

– у діяльності аналітичних центрів, дипломатичних установ та державних органів, які займаються питаннями міжнародної безпеки, регіональної політики та стратегічного прогнозування з метою формування державних стратегічних напрямів розвитку;

– у навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та інших вищих навчальних закладів при розробці та викладанні дисциплін, за програмами підготовки магістрів з міжнародних відносин.

Апробація дослідження була здійснена у вигляді публікації тез наукової доповіді для участі у Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» (м. Харків, 21 листопада 2025 р.), на тему: «Regional dimension of the security strategies of the people’s republic of China».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 100 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, з яких основного тексту – 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

1.1. Поняття, структура та типологія національних безпекових стратегій у сучасній теорії міжнародних відносин

Сутність поняття національних безпекових стратегій у сучасній теорії міжнародних відносин формується на перетині традиційних підходів до розуміння безпеки та новітніх викликів, що зумовлюють перегляд усталених концепцій. У XXI ст. держави функціонують у середовищі постійних трансформацій, у якому глобалізація, регіональні конфлікти, зростання ролі недержавних акторів, а також посилення кіберзагроз формують складний і багатовимірний безпековий простір [50]. Саме тому національні безпекові стратегії стали ключовими документами стратегічного планування, покликаними забезпечити комплексне бачення пріоритетів, інструментів і механізмів захисту національних інтересів. Попри певну варіативність термінології, більшість сучасних дослідників погоджуються, що національна безпекова стратегія – це офіційно затверджений концептуальний документ, який визначає фундаментальні засади політики держави у сфері безпеки та оборони, окреслює стратегічні цілі, можливі ризики й загрози, а також пропонує напрями їх нейтралізації [77].

У науковому дискурсі існує кілька підходів до визначення сутності та структури таких стратегій. Зокрема, представники реалістичної та неореалістичної шкіл, Г. Моргентау, К. Уолтц та ін., трактують національні безпекові стратегії як інструменти максимізації могутності держави в анархічній міжнародній системі. З точки зору реалістів, будь-яка стратегія має виходити з припущення про конкуренцію між державами, тому її центральними елементами є військова сила, збалансування загроз і стримування потенційних противників [32]. Наприклад, Стратегія національної безпеки США 2022 року значною мірою базується на ідеях стримування Китаю й Росії, що прямо корелює з реалістичним баченням

міжнародної політики [11]. Крім того, реалістичний підхід підкреслює, що національні інтереси незмінні та ієрархічно впорядковані, а тому стратегія має забезпечити узгодженість політичних, економічних, військових та дипломатичних інструментів задля досягнення домінування або принаймні стабільного балансу сил.

Ліберальні концепції, навпаки, пропонують багатовимірне бачення безпеки, наголошуючи на взаємозалежності, співробітництві та важливості інституцій. Такі автори, як Р. Кеохейн і Дж. Най, підкреслюють, що національні безпекові стратегії повинні охоплювати не лише військові аспекти, але й економічну стійкість, енергетичну безпеку, захист прав людини, розвиток демократичних інститутів і зміцнення міжнародних організацій [77]. Стратегія національної безпеки Німеччини 2023 року включає розширене розуміння безпеки: від кліматичної та енергетичної до кібербезпеки, що відображає типовий ліберальний підхід [9]. Зрештою, лібералізм пропонує інтегрувати національну стратегію в ширшу систему міжнародних норм і правил, підкреслюючи роль колективної безпеки та багатосторонньої дипломатії.

Крім зазначених теоретичних рамок, вагоме місце займає конструктивістський підхід, пов’язаний з іменами А. Вендта, П. Берґера та Т. Лукмана. Представники цієї школи наголошують, що безпекові стратегії відображають не лише матеріальні інтереси держави, але й соціально сконструйовані ідентичності, цінності та дискурсивні практики [35]. Іншими словами, стратегія національної безпеки розглядається як інструмент формування певного образу держави у світі, який легітимізує конкретні політичні дії. У випадку України після 2014 року інтереси, пов’язані із євроатлантичною інтеграцією, стали не тільки політичними орієнтирами, а й елементами нової колективної ідентичності, закріпленої у Стратегії національної безпеки 2020 року [14]. Аналогічним чином, Японія в оновленій Стратегії 2022 року конструює свій образ як миролюбної, але водночас

рішучої держави, яка прагне стабільності в регіоні, зокрема у зв'язку з активністю Китаю й Північної Кореї [22].

Зазначимо, що структура національних безпекових стратегій, як правило, включає низку ключових елементів. По-перше, це визначення національних інтересів, серед яких можуть бути територіальна цілісність, суверенітет, економічна стабільність, розвиток інновацій, енергетична незалежність та інші цілі. По-друге, аналіз безпекового середовища, що охоплює опис актуальних загроз: військових, гібридних, кібернетичних, екологічних, соціально-політичних. По-третє, стратегічні пріоритети та інструменти їх досягнення, які можуть включати дипломатію, оборонну реформу, розвиток кіберспроможностей, участь у міжнародних організаціях, інтеграцію у військово-політичні союзи [21]. Велика Британія в документі «Integrated Review 2021» поєднує дипломатичні та військові інструменти, водночас підкреслюючи важливість інновацій, розвитку штучного інтелекту та кіберпотенціалу. По-четверте, механізми імплементації та моніторингу, що гарантують практичну реалізацію стратегічних цілей та контроль за їх виконанням.

Типологія національних безпекових стратегій є надзвичайно різноманітною, оскільки держави обирають той формат, який відповідає їхньому політичному устрою, ресурсним можливостям і зовнішньополітичним пріоритетам [50]. Умовно можна виокремити кілька моделей. По-перше, класична військово-центрична модель, характерна, зокрема, для Північної Кореї чи Ірану. Такі стратегії зосереджені на зміцненні оборонного сектору, розвитку ракетних програм, ядерного стримування й централізованому контролі над суспільством. По-друге, комплексна модель розширеної безпеки, яку використовують більшість держав Європейського Союзу [9]. Вона охоплює екологічну, кібернетичну, енергетичну, економічну та соціальну безпеку. Стратегія національної безпеки Іспанії 2021 року містить окремі розділи щодо зміни клімату, дезінформації, міграційних процесів та захисту критичної інфраструктури. По-третє, модель

«інноваційної безпеки», характерна для технологічно орієнтованих держав, таких як Південна Корея, Сінгапур чи Ізраїль. У цих країнах значну увагу приділяють кіберзагрозам, цифровій трансформації оборонного сектору, розвитку наукоємних технологій і співпраці між державою та високотехнологічним приватним сектором [64].

У додатку А систематизовано основні типи національних безпекових стратегій, що сформувалися у сучасній теорії міжнародних відносин. Це дало можливість порівняти домінуючі теоретичні підходи, інструменти та практичні реалізації різних стратегічних моделей: від військово-центричних до комплексних, інноваційних чи гібридних [21]. Така структуризація не лише демонструє різноманіття підходів до забезпечення національної безпеки, але й дозволяє зрозуміти, як трансформуються стратегічні пріоритети держав у відповідь на динамічні глобальні та регіональні виклики XXI ст.

Окремої уваги заслуговує типологія, що спирається на ступінь відкритості суспільства й політичної системи. Демократичні режими прагнуть інклюзивності та прозорості у процесах підготовки стратегічних документів, залучаючи до роботи аналітичні центри, академічну спільноту та громадянське суспільство [77]. Наприклад, США під час підготовки стратегій регулярно проводять консультації з експертними спільнотами, що дозволяє адаптувати документ до актуальних потреб. Авторитарні режими, навпаки, ухвалюють стратегії у закритий спосіб, часто використовуючи їх як засіб легітимації влади [50]. З огляду на зростаючу взаємозалежність держав і транснаціональних акторів, сучасні національні безпекові стратегії дедалі частіше включають елементи багаторівневого управління, що поєднують локальні, національні, регіональні та глобальні механізми реагування на загрози. У цьому контексті заслуговує на увагу підхід, запропонований школою комплексної безпеки Б. Бузана та О. Вівера, який передбачає аналіз безпеки в різних секторах: військовому, політичному, економічному, суспільному та екологічному.

Застосування цієї моделі дозволяє структурувати національну стратегію таким чином, щоб вона відображала багатовимірність сучасних загроз і забезпечувала збалансованість політики держави у різних сферах. Країни Балтії, враховуючи гібридний характер загроз з боку РФ, активно поєднують військове стримування з інформаційною безпекою, розбудовою кіберзахисту, зміцненням медіаграмотності населення й участю у проєктах НАТО зі спільної оборони [30]. Водночас у структурах безпекових стратегій дедалі більшої ваги набувають питання стратегічних партнерств та інтеграції в міжнародні безпекові архітектури. Для України, наприклад, ключовими орієнтирами залишаються вступ до НАТО й ЄС, а також розширення співробітництва зі США, Великою Британією, Польщею та країнами Балтійсько-Чорноморського простору. Стратегія національної безпеки України 2020 року чітко визначає прагнення до євроатлантичної інтеграції як складову національної ідентичності та провідний напрям забезпечення безпеки. Для порівняння, Норвегія, будучи не членом ЄС, проте активно інтегрує свої оборонні та безпекові механізми з інституціями союзу й одночасно зберігає тісну кооперацію з НАТО [59]. Такий підхід демонструє, що національні стратегії можуть виходити за межі формальних інституційних рамок, вибудовуючи власні моделі участі у регіональній безпековій екосистемі.

Ще одним важливим аспектом типологізації є відмінність між «превентивними» та «реактивними» стратегіями. Превентивні стратегії орієнтовані на раннє виявлення ризиків та їхнє запобігання шляхом моделювання сценаріїв, аналітичного прогнозування та планування сталого розвитку. Прикладом може бути Фінляндія, яка сформувала цілісну систему «загальної оборони», що охоплює державні інституції, бізнес, громадянське суспільство та навіть окремі домогосподарства [88]. Реактивні стратегії, навпаки, активізуються після виникнення кризових ситуацій; вони притаманні державам, які функціонують у нестабільному середовищі або стикаються з раптовими загрозами. Україна після 2014 року, з огляду на

анексію Криму та агресію РФ, була змушена адаптувати стратегічні документи до вже існуючих викликів, зосередившись на оборонній реформі, посиленні стійкості й впровадженні стандартів НАТО.

У науковій літературі також виділяють стратегії «жорсткої» та «м'якої» безпеки. Стратегії жорсткої безпеки наголошують на розвитку військових інструментів, модернізації озброєнь, систем протиракетної оборони та сил спеціальних операцій. Наприклад, Ізраїль демонструє високий рівень розвитку такої моделі, адже його національна стратегія базується на принципах стримування, випереджувальних дій і технологічної переваги, включаючи розвиток системи «Залізний купол». Стратегії м'якої безпеки орієнтовані на зміцнення соціальної згуртованості, демократичних інститутів, освіти, охорони здоров'я та культурної дипломатії. Канада та Швеція є яскравими прикладами держав, що інтегрують м'які підходи до стратегічного планування, підкреслюючи роль гендерної рівності, прав людини, інклюзії та сталого розвитку [9]. Особливий інтерес викликають гібридні стратегії безпеки, що поєднують жорсткі та м'які інструменти. У XXI столітті вони стали домінуючим типом у більшості демократичних держав, оскільки сучасні загрози: від дезінформації та кібератак до тероризму й енергетичних шоків, не можуть бути нейтралізовані одним типом засобів [50]. Польща, зіткнувшись із гібридною агресією на кордоні з Білоруссю у 2021-2022 роках, застосувала комплексну модель, яка включала зміцнення прикордонної служби, інформаційні кампанії, юридичні механізми та активну взаємодію з інституціями ЄС. США також активно використовують гібридний підхід, що охоплює одночасно класичне стримування, розбудову кіберкомандування, захист критичної інфраструктури та співпрацю з приватним сектором у сфері цифрової безпеки [76]. Окремо слід наголосити, що сучасні національні безпекові стратегії перестають бути лише суто державними документами, адже вони дедалі частіше включають багатосторонні компоненти. Європейський Союз розробляє «Стратегічний компас», який координує національні стратегії безпеки країн-членів, створюючи інтегрований

безпековий простір [9]. Африканський Союз у своїй «Continental Early Warning System» намагається формувати регіональні превентивні механізми. НАТО у «Стратегічній концепції 2022» пропонує країнам-членам уніфіковані підходи до оцінки загроз, включаючи кіберпростір, космос та зміни клімату [59].

Можна зробити висновок, що концепти національної безпеки вже давно вийшли за межі традиційного розуміння захисту території та суверенітету. Вони є системними, інтегрованими та міждисциплінарними, а їхня ефективність залежить від здатності держави адаптуватися до нових умов, модернізувати інститути, формувати інклюзивні механізми та брати активну участь у глобальних і регіональних процесах. У сучасній теорії міжнародних відносин національні безпекові стратегії розглядаються як комплексні документи, що поєднують у собі теоретичні підходи, практичні інструменти та політичні цінності. Вони не лише визначають зовнішньополітичний і внутрішній курс держави, але й формують її роль у регіональних і глобальних процесах. У підсумку, сучасні національні безпекові стратегії – це не просто документи, а інструменти стратегічного мислення, які визначають архітектуру державної політики, спрямованої на довгострокове забезпечення безпеки, стійкості та розвитку. Утім, у світі, де загрози постійно еволюціонують, навіть найбільш розроблені стратегії потребують регулярного оновлення, гнучкості та інституційної підтримки. Саме це робить їх ключовим елементом сучасної безпекової архітектури.

1.2. Еволюція концепцій національної безпеки КНР: від маоїзму до сучасності

Еволюція концепцій національної безпеки КНР від маоїзму до сучасності є складним і багатовимірним процесом, що відображає трансформації політичної системи, економічного розвитку, міжнародних орієнтирів та стратегічних викликів. По-перше, у маоїстський період (1949–

1976) безпекова доктрина формувалася під домінантним впливом ідеології Мао Цзедуна, яка ґрунтувалася на класовій боротьбі, постулатах революційного протистояння та необхідності мобілізації мас. У цей час національна безпека розумілася, насамперед, як виживання соціалістичного ладу в умовах постійного зовнішнього оточення «ворожими імперіалістичними силами». Саме тому КНР орієнтувалася на концепцію «самозабезпечення» та «народної війни», яка передбачала, що оборона держави має базуватися на тотальній мобілізації населення й використанні партизанських методів [17, с. 112-118]. Цей підхід, хоча й був ідеологізованим, усе ж визначив ключові параметри ранньої безпекової стратегії. Наприклад, під час прикордонного конфлікту з Індією у 1962 році та зіткнень на острові Даманський із СРСР у 1969 році керівництво КНР демонструвало готовність діяти асиметрично, спираючись на масовість та ідеологічний запал.

По-друге, із приходом до влади Ден Сяопіна та початком реформ і відкритості (з кінця 1970-х та особливо у 1980-х роках) концепція національної безпеки зазнала décisions кардинальних змін. Ден Сяопін висунув принцип «чотирьох модернізацій», серед яких модернізація оборони посідала важливе місце, проте розумілася вже не через ідеологічну мобілізацію, а через розвиток технологій, економіки і професіоналізацію збройних сил [49]. Важливим фактором стало переосмислення міжнародного середовища: КНР дедалі більше розглядала зовнішній світ не лише як загрозу, але й як джерело можливостей. У зв’язку з цим, безпекова стратегія переорієнтувалася на економічну безпеку, інтеграцію в глобальні ринки та розвиток інституційної дипломатії. Показовими є реформи Народно-визвольна армія Китаю (НВАК), де акцент було зміщено на підвищення професіоналізму, вдосконалення озброєння та створення сучасної військової інфраструктури [75]. Таким чином, концепція безпеки у цей період стала багатовимірною, а не суто військовою. Водночас, у 1990-х роках, після завершення холодної війни та подій на площі Тяньаньмень 1989 року, КНР

вирішувала дилему між відкритістю і збереженням внутрішньої стабільності. Саме тоді формується так звана концепція «Комплексної національної безпеки», яка включала політичну, економічну, інформаційну, технологічну, екологічну та енергетичну складові [50].

Наступний етап еволюції концепцій безпеки пов'язаний із приходом до влади Сі Цзіньпіна у 2012 році. Саме він сформулював концепцію «Загальної (всеосяжної) національної безпеки» (Overall National Security Concept, ONSC), яка стала фундаментом сучасної китайської безпекової парадигми [50]. Вона включає понад десять різних сфер безпеки: політичну, територіальну, військову, економічну, екологічну, культурну, соціальну, інформаційну, технологічну та навіть космічну. Таким чином, національна безпека КНР постає як всеохоплююча система, де внутрішнє й зовнішнє нерозривно пов'язані. До того ж, концепція Сі підкреслює пріоритет збереження політичного режиму, керівної ролі Комуністичної партії Китаю та інформаційного контролю [95]. Ухвалення Закону про національну безпеку Гонконгу 2020 року демонструє акцент на внутрішній стабільності та попередженні будь-яких форм політичного протесту, які можуть інтерпретуватися як загроза режиму. Крім того, сучасні безпекові підходи КНР включають розширення поняття «нетрадиційної безпеки». Китай активно аналізує й реагує на глобальні виклики: пандемії, кіберзагрози, зміну клімату, енергетичну залежність, продовольчу безпеку. У цьому контексті особливо показовою є боротьба з пандемією COVID-19, де держава застосувала суворі внутрішні обмеження, одночасно використовуючи «маскову дипломатію» для зміцнення свого міжнародного іміджу та демонстрації відповідальності [2]. Зовнішньополітичний вимір безпеки також змінився: КНР перейшла від переважно оборонної стратегії до моделі «активної оборони» та формування зон впливу. Програма «Один пояс, один шлях» є, власне, не лише економічною ініціативою, але й геостратегічним проєктом, який має зміцнити енергетичну, торговельну та інфраструктурну безпеку Китаю, а також забезпечити політичний вплив у Євразії, Африці та

Латинській Америці [93]. Водночас активізація КНР у Південно-Китайському морі демонструє прагнення забезпечити контроль над морськими шляхами, які є критично важливими для її економіки [76]. З іншого боку, у теоретичному дискурсі китайських науковців відчутною є спроба поєднати традиційні концепції (наприклад, «гармонійний світ» або принцип «неспровокованих дій») із сучасними підходами до безпеки. Китайська політична думка прагне запропонувати власну модель міжнародного порядку, яка б, за задумом, ґрунтувалася на багатополярності, взаємовигідній співпраці та відмові від «гегемонізму» [86].

У світлі цих тенденцій особливо важливою стає дискусія про те, яким чином Китай поєднує внутрішні пріоритети з глобальними амбіціями. Адже, як свідчать дослідження міжнародних експертів, сучасна китайська модель національної безпеки має дуалістичний характер: з одного боку – це прагнення до стабільності, економічного розвитку й контролю над суспільством; з іншого – активне формування нових центрів сили, які мають забезпечити КНР статус світового лідера [50]. Китай інвестує значні ресурси у розвиток штучного інтелекту, технологій подвійного призначення та квантових комунікацій, що одночасно зміцнює його оборонний потенціал і формує основу для економічного домінування. Такий підхід, між іншим, відповідає концепції «військово-цивільного злиття», яка стала ключовим принципом політики Сі Цзіньпіна [73].

Ще одним важливим аспектом сучасної еволюції є розширення інструментів впливу, зокрема інформаційної та кібербезпеки. Китай дедалі більше уваги приділяє контролю над цифровим простором, включаючи регулювання інтернету, боротьбу з «шкідливим контентом» та формування позитивного іміджу держави за кордоном. Варто зазначити, що діяльність китайських медіахолдингів, таких як CGTN або Xinhua, стала важливим елементом «м’якої сили», спрямованим на створення альтернативної глобальної інформаційної екосистеми [10]. Проте, на думку західних аналітиків, ці інструменти нерідко поєднуються з елементами «гострої сили»,

що проявляється у спробах впливати на інформаційні процеси в інших державах, обмежувати свободу преси або просувати економічно залежні від КНР політичні рішення [13].

Крім того, варто наголосити на зростанні ролі регіональних безпекових форматів. Китай активно просуває механізми багатосторонньої взаємодії, зокрема в межах Шанхайської організації співробітництва (ШОС), де питання боротьби з тероризмом, екстремізмом і сепаратизмом займають чільне місце. Цікаво, що саме ці три загрози, відомі як «три сили зла», стали ключовими елементами концепції безпеки в Центральній Азії, що, без сумніву, відповідає стратегічним інтересам КНР у регіоні [23]. Крім того, співпраця в межах БРІКС або Ініціативи «Пояс і шлях» також передбачає певну форму безпекової координації, від захисту транспортних коридорів до узгодження інформаційних політик [34]. У цьому контексті важливо звернути увагу на трансформацію військової стратегії Китаю. Хоча офіційні документи Пекіна й надалі підкреслюють оборонний характер політики, реальні дії засвідчують прагнення розширити військову присутність у світі. КНР створила свою першу закордонну військово-морську базу в Джибуті, бере участь у миротворчих місіях ООН та інтенсифікує навчання у форматах, що передбачають взаємодію з іншими державами [40]. Водночас модернізація НВАК, включно з розвитком високотехнологічних можливостей, таких як гіперзвукова зброя чи космічні системи, свідчить про намір Китаю забезпечити паритет зі США у стратегічних сферах [76].

Показовою є й трансформація підходів до Тайваню. Якщо в минулі десятиліття Китай наголошував на принципі «мирного возз’єднання», то нині риторика стає жорсткішою [58]. Доктринальні документи КНР передбачають можливість застосування сили у разі «втручання зовнішніх сил» чи проголошення незалежності Тайваню. Це, відповідно, створює одну з найбільш вибухонебезпечних точок у глобальній системі безпеки. У ширшому контексті концепція національної безпеки КНР нині формується у межах глобального змагання моделей розвитку: ліберально-демократичної,

представленої Заходом, та авторитарно-контрольованої, яку символізує Китай [81]. Пекін прагне продемонструвати, що його підхід забезпечує стабільність, економічний розвиток і соціальний порядок, тоді як західні демократії, на думку китайських лідерів, перебувають у кризі. Таким чином, сучасна еволюція концепцій національної безпеки КНР поєднує спадкові елементи маоїстського мислення, прагматизм реформаторської епохи та інноваційний підхід ери Сі Цзіньпіна [97]. Безумовно, китайська стратегія стає все більш комплексною, глобальною й технологічно орієнтованою, що дозволяє країні адаптуватися до швидких змін міжнародного середовища.

Окрім зазначених аспектів, доречно звернути увагу на те, що сучасна концепція національної безпеки КНР усе більше вибудовується навколо ідеї стратегічної автономії. Китай прагне мінімізувати залежність від зовнішніх ринків, технологій і джерел енергії, що особливо виразно проявилося у контексті торговельної війни зі США та обмежень щодо експорту високотехнологічних компонентів. У відповідь Пекін оголосив політику «подвійної циркуляції», яка передбачає, з одного боку, розвиток внутрішнього ринку й інноваційної системи, а з іншого – збереження зовнішньої економічної активності як джерела капіталу та впливу [64]. Таке поєднання демонструє прагнення Китаю створити стійку, менш вразливу до зовнішнього тиску модель економічної та національної безпеки. Важливим чинником еволюції виступає й розширення участі Китаю у глобальному управлінні [50]. Пекін активно намагається формувати міжнародні норми у сферах кіберпростору, штучного інтелекту, глобальної охорони здоров’я та економічного розвитку. Наприклад, Китай відіграє активну роль у Всесвітній організації охорони здоров’я, пропонуючи власні стандарти реагування на глобальні кризи. Крім того, через систему міжнародних інституцій, таких як Азійський банк інфраструктурних інвестицій, КНР намагається створити альтернативу західним фінансовим структурам [17]. Це свідчить про те, що національна безпека Китаю більше не обмежується межами держави чи регіону, а стає глобальною концепцією, яка прагне контролювати як

матеріальні, так і нематеріальні потоки. Цікаво, що китайські підходи до безпеки значною мірою відрізняються від західних тим, що інтегрують традиційні філософські принципи. Зокрема, конфуціанська ідея гармонії та мінімізації відкритого конфлікту все ще впливає на риторику КНР щодо «мирного розвитку». Водночас легізм, інша класична традиція китайської політичної культури, проявляється у прагненні до жорсткого контролю й централізованого управління, що є фундаментом політики Комуністичної партії. Такий синтез давніх ідей із сучасними викликами створює унікальну модель національної безпеки, яка поєднує гнучкість і непоступливість [95].

У зв'язку з цим особливої ваги набуває питання інформаційної стійкості. Китай активно розвиває власні соціальні мережі, цифрові платформи та технології криптографії, прагнучи зменшити залежність від західних ІТ-гігантів і запобігти можливим втручанням у свій інформаційний простір [13]. Наприклад, рішення про заборону або обмеження діяльності таких компаній, як Google чи Facebook, пояснюється не лише ідеологічними мотивами, а й стратегічним розумінням загроз цифрового впливу. Паралельно КНР просуває цифровий юань – інструмент, що може радикально змінити глобальні фінансові механізми та посилити економічну безпеку держави.

Ще одним напрямом еволюції Китаю є поглиблення відносини з РФ, країнами Глобального Півдня та ключовими гравцями Азії, такими як Пакистан чи Іран [90]. Ці партнерства, як правило, змішаного характеру: вони включають енергетичну, військово-технічну, інфраструктурну та інформаційну складові. Співпраця з Росією у Сибіру та Арктиці передбачає розвиток інфраструктурних коридорів, які мають стратегічне значення для постачання енергоносіїв і забезпечення транспортних шляхів у разі конфліктів на традиційних маршрутах.

Поза тим, актуальною залишається проблема внутрішніх соціальних протиріч, які можуть впливати на національну безпеку. Швидка урбанізація, нерівномірний розподіл ресурсів, екологічні, економічні проблеми та демографічні зміни, такі як старіння населення, створюють додаткові ризики.

Китайська стратегія безпеки реагує на ці виклики за допомогою масштабних реформ соціального забезпечення, екологічних програм, регулювання міграції та контролю над етнічною політикою [6]. Приміром, посилення політики у Сіньцзяні офіційно пояснюється необхідністю боротьби з тероризмом та екстремізмом, хоча міжнародна спільнота критикує такі заходи як порушення прав людини.

Усі названі тенденції дозволяють стверджувати, що сучасна концепція національної безпеки КНР є надзвичайно динамічною, інтегративною та глобалізованою. Вона прагне врахувати широкий спектр загроз і можливостей, поєднати внутрішню стабільність із зовнішньополітичними амбіціями, а також сформувати стратегічну модель, здатну забезпечити довгострокове зростання та захист політичної системи. Еволюція, що розпочалася з маоїзму, пройшла через етап прагматичних реформ Ден Сяопіна і сьогодні досягла стадії комплексного глобального бачення, яке охоплює всі сфери суспільного життя. З огляду на зростання ролі Китаю у світовій політиці, можна прогнозувати, що подальший розвиток його концепцій безпеки стане одним із визначальних факторів формування нової архітектури міжнародних відносин. Еволюція концепцій національної бе зпеки КНР – це перехід від ідеологічно забарвленої оборони маоїзму до комплексної, багатовимірної та глобально орієнтованої стратегії сучасності. Вона включає поєднання традиційних принципів, прагматичного реформування та амбіцій щодо розширення свого впливу у світі. Безумовно, цей процес не є завершеним, адже сучасні виклики, передусім технологічне суперництво зі США, нестабільність у регіоні Індо-Тихоокеанського простору, кіберзагрози та екологічні ризики, формують нові вимоги до безпеки. Зрештою, концепція китайської національної безпеки дедалі більше визначає як внутрішню політику, так і міжнародну поведінку держави, перетворюючи КНР на одного з ключових архітекторів нового глобального порядку.

1.3. Ідеологічні та концептуальні основи формування сучасної стратегії безпеки КНР

Ідеологічні та концептуальні основи формування сучасної стратегії безпеки КНР ґрунтуються на складному поєднанні історичних традицій, політичних доктрин, економічних інтересів та глобальних амбіцій держави, яка протягом останніх десятиліть перетворилася на один із ключових центрів сили у світовій системі міжнародних відносин [17]. Передусім варто зазначити, що китайська стратегічна культура спирається на тривалу історію політичної думки, де провідне місце посідають конфуціанство, легізм і стратегеми «Сунь-цзи». Вони формують особливе бачення безпеки, засноване на балансі між жорсткістю й гнучкістю, між силою й дипломатією, між внутрішньою стабільністю та зовнішнім оточенням. Зокрема, концепція «всеохопної безпеки» в традиційній китайській політичній культурі підкреслює непорушність соціальної гармонії, адже саме внутрішня стабільність розглядається як ключ до довготривалого розвитку та міжнародної могутності.

У сучасному вигляді стратегія безпеки КНР формувалася на основі доктрини «соціалізму з китайською специфікою», яку почав активно розвивати Ден Сяопін. Вона передбачає, що економічний розвиток є головною умовою забезпечення суверенітету й обороноздатності держави [49]. Відтак, не дивно, що протягом 1980-2000-х років Китай акцентував увагу на концепції «мирного розвитку», яка передбачала поступове інтегрування КНР у світову економіку без конфронтації з провідними державами, передусім США. Проте вже у 2010-х роках, коли економічні показники країни суттєво зросли, стратегічні підходи Пекіна почали змінюватися. Як наголошують китайські дослідники, економічна сила створила нові можливості, але й породила нові виклики: необхідність захисту інвестицій за кордоном, боротьби з тероризмом, контролю над морськими шляхами, а також конкуренції у технологічній сфері [6].

Сучасна ідеологічна база безпекової стратегії КНР визначається концепцією «китайської мрії» («чжунго мен») та ідеями Сі Цзіньпіна. Вони передбачають відродження Китаю як великої держави, здатної впливати на глобальні процеси й забезпечувати власну стратегічну автономію. Зокрема, концепція «всеосяжної національної безпеки», проголошена у 2014 році, передбачає розширення безпекового поля далеко за межі традиційної військової оборони [50]. Вона включає економічну, інформаційну, енергетичну, екологічну, технологічну та ідеологічну безпеку. Таким чином, безпека трактується як багатовимірний комплекс, у якому військова складова є важливою, але не єдиною.

Варто підкреслити, що китайська стратегія безпеки нерозривно пов’язана з концепцією суверенітету, що має у КНР надзвичайно широке тлумачення. Наприклад, питання Тайваню, Сіньцзяну та Тибету є центральними елементами внутрішньої безпеки, але мають безпосередні зовнішні наслідки [75]. Пекін розглядає будь-яке втручання іноземних держав у ці питання як загрозу національній цілісності та спроможності Комуністичної партії Китаю (КПК) утримувати владу. У цьому контексті важливе значення має легітимація правлячої партії, яка базується не лише на економічних досягненнях, але й на здатності забезпечити «стабільність і процвітання». Отже, безпека у китайському підході є також політико-ідеологічною категорією, спрямованою на зміцнення ролі КПК як ядра системи. Зовнішньополітичний вимір стратегії КНР формується відповідно до кількох теоретичних підходів. З одного боку, Пекін використовує неореалістичну логіку, підкреслюючи необхідність балансування сили та зміцнення військового потенціалу. У Південно-Китайському морі КНР активно нарощує військово-морські сили, створює штучні острови, а також укріплює свої позиції завдяки технологічному розвитку флоту та ракетних систем [76]. З іншого боку, можна спостерігати елементи лібералізму, адже Китай активно інтегрується до міжнародних організацій (зокрема, СОТ, АТЕС, ШОС), просуває мультисторонні механізми співпраці та економічні

проєкти, зокрема «Один пояс, один шлях» [93]. Водночас конструктивістські підходи дозволяють зрозуміти, як Китай формує власний образ «відповідальної держави», що діє в інтересах миру й розвитку, хоча на практиці ця стратегія нерідко викликає критичні реакції з боку США, Японії, Індії та ЄС.

Ідеологічні засади стратегії безпеки КНР включають також концепцію «спільноти єдиної долі для людства». Сі Цзіньпін позиціонує її як альтернативу західним моделям міжнародного порядку [81]. Вона ґрунтується на ідеї взаємовигідного розвитку, проте критики вважають її інструментом легітимації китайського впливу у світі, особливо у країнах Глобального Півдня. Інвестиційні проєкти КНР в Африці та Південно-Східній Азії створюють економічну залежність партнерів від Пекіна, що розглядається як нова форма «економічної дипломатії» або навіть «м'якої сили» [2]. Проте, згідно з китайською інтерпретацією, така політика сприяє розвитку інфраструктури, торгівлі та підвищенню глобальної стабільності. У сфері військової безпеки Китай продовжує переозброєння та модернізацію армії, посилаючись на потребу захисту своїх інтересів. Зокрема, збільшується кількість авіаносців, розширюється ядерний потенціал, удосконалюється система кібербезпеки [88]. У цьому контексті КНР використовує дозоване поєднання стримування та дипломатії. Під час загострення ситуації навколо Тайванської протоки Пекін демонструє військову міць, але одночасно наголошує на готовності вести переговори за умови визнання принципу «єдиного Китаю» [4].

Показовим є також те, що стратегія безпеки КНР включає боротьбу за технологічний суверенітет. В умовах конкуренції зі США в галузях штучного інтелекту, телекомунікацій та напівпровідників Китай прагне мінімізувати залежність від іноземних технологій [64]. Це відображено у програмі «Made in China 2025», яка визначає пріоритет розвитку високотехнологічного сектору. Таке прагнення до автономії має не лише економічне, а й стратегічне

значення, оскільки технології стають ключовим компонентом національної безпеки.

З концептуального погляду варто також наголосити, що формування безпекової політики Китаю значною мірою базується на ідеї невіддільності розвитку та безпеки [95]. На відміну від класичних західних моделей, де ці два аспекти можуть аналізуватися окремо, у китайській парадигмі вони становлять єдиний комплекс. Як вказують китайські стратеги, «безпека є передумовою розвитку, а розвиток – гарантією безпеки». Саме тому питання економічної модернізації, технологічних інновацій і соціальної сталості включені до національної безпекової стратегії на рівні найбільш важливих пріоритетів. Реалізація мегапроєкту «Пояс і Шлях» розглядається не лише як інструмент економічної експансії, але й як спосіб зміцнення логістичної, енергетичної та політичної безпеки Китаю через створення мережі інфраструктурних коридорів, залежних від Пекіна [34]. Особливої уваги заслуговує ідея «холістичної безпеки», або «всеосяжної національної безпеки», що поєднує понад десяток вимірів: від традиційної оборонної сфери до таких галузей, як культура, інтернет-простір, екологія, продовольство та демографія [50]. Такий підхід дає можливість Пекіну розглядати загрози в набагато ширшому контексті, ніж це робиться в більшості держав. Зниження народжуваності або залежність від імпорту високотехнологічних компонентів уважаються елементами національної вразливості, що потребують стратегічної відповіді [36]. Китай формує концепцію глобальної цифрової безпеки, в якій домінують ідеї державного контролю та регуляції. Створення Великого китайського файрволу, що суворо фільтрує контент, подається як спосіб захисту населення від деструктивної інформації та впливу іноземних акторів.

У площині воєнної безпеки КНР впевнено рухається до створення надсучасних збройних сил, здатних до глобального проєктування сили. Хоча офіційно Китай стверджує, що не прагне до гегемонії, модернізація Народно-визвольної армії (НВАК) свідчить про бажання мати можливість стримувати

суперників у будь-якому регіоні світу. Розвиток гіперзвукових ракет, систем протиракетної оборони та авіаносного флоту підкреслює намір Китаю зменшити залежність від американської військової присутності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [76]. Не менш важливим є і те, що Китай формує власну концепцію енергетичної безпеки, яка є критично важливою для функціонування його гігантської економіки. КНР імпортує понад 70 % нафти, і тому Пекін активно інвестує у диверсифікацію маршрутів постачання [6]. Прикладом цього є будівництво нафтогазових трубопроводів із Центральної Азії, участь у розробці арктичних ресурсів спільно з РФ, а також укріплення військово-морської присутності в Індійському океані.

Ще однією ключовою ідеологічною складовою є принцип «невтручання у внутрішні справи», який Китай традиційно позиціонує як основу своїх зовнішньополітичних дій [12]. Проте на практиці цей принцип дедалі частіше інтерпретується гнучкіше. Участь КНР у миротворчих операціях ООН або її активна діяльність у країнах Африки виходять за межі класичного «невтручання» [40].

Взаємодія з великими державами – ще один наріжний камінь китайської стратегічної парадигми. Китай будує амбівалентну модель відносин зі США: з одного боку, прагне уникати прямої конфронтації, а з іншого – конкурує за технологічну, військову та економічну першість. Стратегія «подвійної циркуляції», проголошена у 2020 році, стала відповіддю на зовнішній тиск, адже вона передбачає розвиток внутрішнього ринку та одночасне збереження глобальної взаємодії на вигідних для КНР умовах [7]. У відносинах з Європейським Союзом Китай використовує інструменти «економічної дипломатії» та «м’якої сили», пропонуючи співпрацю в галузях інновацій і зеленої енергетики [3].

Ідеологічні та концептуальні засади сучасної стратегії безпеки КНР демонструють прагнення держави до комплексного переосмислення власної ролі у світі. Китайська модель безпеки є унікальною, оскільки поєднує соціалістичні принципи, стародавню стратегічну мудрість, сучасні

технологічні підходи та неореалістичні елементи силового балансування. Вона спрямована не лише на збереження внутрішньої стабільності й зміцнення економічної та військової могутності, але й на формування нових глобальних норм і механізмів, які б відображали інтереси Пекіна. Саме тому стратегія безпеки КНР, безумовно, відіграватиме визначальну роль у трансформації міжнародної системи протягом найближчих десятиліть [49].

Таким чином, сучасна стратегія безпеки КНР є складною, багаторівневою та ідеологічно насиченою конструкцією, що поєднує традиційні політичні уявлення, принципи соціалізму з китайською специфікою, прагнення до глобального лідерства та потребу в забезпеченні стабільності всередині країни. Вона розвивається у синтезі різних теоретичних підходів, від неореалізму до конструктивізму, та демонструє, що Китай прагне не лише зміцнити власну обороноздатність, але й трансформувати глобальну систему безпеки відповідно до своїх інтересів і цінностей.

Висновки до розділу 1

Дослідження у сфері національної безпеки показали, що поняття, структура та типологія національних безпекових стратегій у сучасній теорії міжнародних відносин розкривають багатовимірний характер державної політики у сферах оборони, зовнішньої політики, економічної та інформаційної безпеки. До того ж, сучасні стратегії все частіше характеризуються інтегративністю, адже поєднують військові, дипломатичні, технологічні та гуманітарні інструменти, спрямовані на забезпечення стійкості держави. У цьому контексті типологія стратегій: оборонні, превентивні, кооперативні, глобалістичні, дозволяє глибше зрозуміти логіку дій держав у відповідь на системні виклики XXI століття. Водночас наголошується, що стратегічне мислення провідних держав світу зазнає

суттєвих змін, що, власне, спричинені появою нових форм протиборства, зокрема гібридних та інформаційних загроз.

Еволюція концепцій національної безпеки КНР переконливо ілюструє, як історичні, ідеологічні та соціально-політичні чинники формують стратегічні підходи держави. Від маоїзму, який підкреслював мобілізаційну модель безпеки та опору зовнішньому втручанню, Китай поступово перейшов до концепцій, зорієнтованих на модернізацію, економічний розвиток і технологічний прорив. Ба більше, у XXI столітті стратегія КНР поєднує прагнення до стабільності всередині країни з активним переосмисленням ролі Китаю у світі, що відображено у концепціях «комплексної державної безпеки» та «спільної безпеки».

Ідеологічні та концептуальні основи сучасної стратегії безпеки КНР, як видається, базуються на синтезі марксистсько-ленінської доктрини, специфічних китайських традицій політичного управління та прагматизму епохи реформ. Зрештою, стратегія безпеки Китаю постає як адаптивна, багаторівнева та ідеологічно обґрунтована система, спрямована на захист національних інтересів у світі, де, безумовно, домінують конкуренція, взаємозалежність і технологічні змагання.

РОЗДІЛ 2
РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР БЕЗПЕКОВИХ СТРАТЕГІЙ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії

Стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії формуються під впливом поєднання історичних факторів, регіональних викликів і глобальних амбіцій Пекіна. З одного боку, Китай прагне гарантувати стабільність своїх кордонів, убезпечити морські шляхи й забезпечити сприятливе середовище для економічного розвитку. З іншого – країна намагається зміцнити політичний вплив і посилити свою роль як ключового актора в системі регіональної безпеки [17, с. 112-118]. Отже, безпекові пріоритети Пекіна у цьому просторі набувають комплексного характеру, охоплюючи військові, економічні, технологічні та дипломатичні інструменти. Передусім варто зазначити, що одним із центральних пріоритетів КНР у Східній Азії є забезпечення суверенітету та територіальної цілісності. Це питання має не лише політичний, але й глибокий символічний вимір. Пекін розглядає територіальні спори як частину ширшої історичної місії «національного відродження» [50]. Найяскравішим прикладом є ситуація навколо Тайваню, яку Китай офіційно визначає як «невід'ємну частину» своєї території. Після 1949 року островом керує окремий уряд, і питання його статусу стало одним з ключових факторів напруженості в регіоні [4]. Китай у своїх стратегічних документах, зокрема у «Білій книзі з оборони» 2019 року, наголошує, що не відмовляється від можливості застосування сили для досягнення «національного об'єднання» [75]. Таким чином, стабільність у Тайванській протоці прямо впливає на стан безпеки в Східній Азії, а також визначає характер взаємодії КНР зі США, Японією й іншими регіональними гравцями.

Друге за значущістю питання – це контроль над територіями та ресурсами у Східнокитайському та Південно-Китайському морях. У Східнокитайському морі головним об'єктом суперечок є острови

Дяоюйдао/Сенкаку, на які претендують Китай і Японія. Напруження особливо зросло у 2012–2013 роках, коли Токіо націоналізував частину архіпелагу, а Пекін створив ідентифікаційну зону протиповітряної оборони (ADIZ) [30]. Відтоді Китай продовжує активну патрульну діяльність у спірних водах, демонструючи готовність відстоювати свої інтереси. Набагато ширший і складніший характер мають китайські стратегічні пріоритети у Південно-Східній Азії. Південно-Китайське море є ключовим регіоном, де перетинаються інтереси Китаю, США та країн АСЕАН. Китай претендує на приблизно 80 % акваторії, посилаючись на історичні карти й так звану «лінію дев'яти пунктирів». Проте ці претензії не визнані міжнародним правом, що підтвердив Арбітражний трибунал у Гаазі у 2016 році [19]. Незважаючи на це, Пекін продовжує розширювати військову присутність у регіоні: з 2013 року він активно здійснює будівництво штучних островів на рифах Спратлі та Парасельського архіпелагу, перетворюючи їх на військово-морські та авіаційні форпости [76, с. 45-52]. Отже, Китай фактично створює мережу стратегічних опорних пунктів, які забезпечують йому не лише військові, але й політичні переваги. У цьому контексті варто підкреслити, що безпека Китаю у Південно-Східній Азії нерозривно пов'язана з морською безпекою та захистом морських комунікацій. Понад 60 % китайської торгівлі проходить через Малаккську протоку – один із найвужчих стратегічних морських шляхів світу [17, с. 198]. Пекін усвідомлює вразливість цього маршруту, особливо з огляду на військову присутність США та союзників у регіоні. Власне тому стратегія Китаю включає політику «диверсифікації морських шляхів». Яскравим прикладом є проєкти в межах ініціативи «Один пояс, один шлях» (з 2013 року), зокрема будівництво портів у Пакистані (Гвадар), М'янмі (Кьяукп'ю) та Камбоджі (Реам) [93].

Ще одним ключовим пріоритетом КНР у Східній та Південно-Східній Азії є стримування військової присутності США. Пекін розглядає американські альянси з Японією, Південною Кореєю, Філіппінами та безпекове партнерство зі Сінгапуром як обмеження власних стратегічних можливостей [27]. Зокрема, відновлення оборонної співпраці США з

Філіппінами після 2014 року, а також укладання нового оборонного пакту 2023 року, що дозволяє американським військам використовувати додаткові бази на островах Лусон і Палаван, викликають занепокоєння Китаю [48]. Китай реагує на ці зміни шляхом модернізації власних збройних сил. Серед ключових реформ – створення у 2016 році Командування спільних операцій, розвиток протикорабельних ракет, зокрема DF-21D, та збільшення кількості кораблів військово-морських сил. За даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень, уже у 2020 році Китай мав найбільший у світі військово-морський флот за кількістю кораблів [88]. У сукупності це створює умови для реалізації концепції «доступу й зонального блокування» (A2/AD), мета якої, у разі конфлікту унеможливити втручання США у регіон [76, с. 78-85].

Поряд із мілітаризацією Китай активно застосовує дипломатичні та економічні інструменти впливу. У Південно-Східній Азії важливим напрямом є зміцнення співпраці з АСЕАН. Китай став першим державним партнером, який підписав із АСЕАН Декларацію про партнерство заради миру й процвітання ще у 2003 році. З того часу обсяги торгівлі між сторонами значно зросли, а з 2020 року АСЕАН стала найбільшим торговельним партнером КНР [78]. Через економічні стимули Пекін намагається формувати лояльність окремих держав, таких як Камбоджа та Лаос [47]. Водночас Китай просуває власне бачення регіонального порядку через концепції «спільної безпеки», «спільного розвитку» та «спільної долі людства». Такі дискурсивні конструкції, які активно просуваються після 2017 року, мають на меті представити КНР як відповідального та миролюбного актора [34]. Крім того, важливим інструментом безпекової стратегії КНР є технологічний вплив. Китай розширює постачання телекомунікаційних систем, обладнання для спостереження, цифрової інфраструктури в країни Південно-Східної Азії. Компанії Huawei та ZTE реалізують у регіоні десятки проєктів, пов’язаних із впровадженням 5G, систем «розумного міста» та кібербезпеки [64].

Водночас слід наголосити, що стратегічні пріоритети КНР у регіоні включають не лише розширення власного впливу, але й мінімізацію ризиків

нестабільності. Серед таких ризиків – ядерна проблема Корейського півострова. Китай відіграє важливу роль у переговорах із КНДР, підтримуючи принцип «подвійного замороження» [6].

У довгостроковій перспективі безпекова стратегія КНР у Східній та Південно-Східній Азії орієнтована на формування нового регіонального порядку, в якому Китай відіграватиме центральну роль [81]. Стрижнем цього підходу є концепція «Широкої периферії», поширена у китайських стратегічних дослідженнях після 2010 року [2]. Китай активно розвиває відносини з Індонезією, Малайзією, Таїландом і особливо з Камбоджею та Лаосом, які фактично стали його найближчими союзниками в межах АСЕАН [84]. Однак, попри економічну співпрацю, Китай стикається й зі значними обмеженнями. Країни, які мають територіальні суперечки з Пекіном, В’єтнам, Філіппіни та Малайзія займають значно більш стриману позицію. Вони зміцнюють власні оборонні потенціали, розвивають військові контакти зі США, Австралією та Японією [48]. Слід також урахувати, що КНР прагне посилити свій вплив у регіоні через інституційні механізми. Через формати АСЕМ, Східноазійський саміт, ARF та механізм «Плюс три» він просуває ідеї «незаполітизованої» економічної інтеграції [78]. Крім того, одним із нетрадиційних аспектів безпекової стратегії КНР є гуманітарний і культурний вимір. Китай активно створює мережу інститутів Конфуція, проводить культурні фестивалі, надає освітні стипендії для студентів з країн АСЕАН [10]. Це – стратегія довгострокового впливу, яка працює паралельно з політико-безпековими ініціативами.

Окремої уваги потребує екологічний вимір безпеки. Останніми роками Китай активно інвестує у «зелену» енергетику в регіоні, включно з будівництвом ГЕС у Лаосі, В’єтнамі та М’янмі. Хоча такі проєкти позиціонуються як внесок у розвиток, вони нерідко викликають соціальні й політичні протести, особливо через загрози для екосистем річки Меконг [47]. Це створює нові форми напруженості, в яких Китай виступає не лише як партнер, але й як потенційне джерело ризиків.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії – це складна, багаторівнева система, в якій поєднано прагнення до регіонального домінування, економічну взаємозалежність, технологічну експансію та політико-дипломатичне маневрування. Китай поступово вибудовує власну модель регіонального порядку, що ґрунтується на комбінації сили, впливу й контролю. Водночас стабільність цього порядку залежатиме не лише від дій Пекіна, але й від готовності сусідніх держав адаптуватися до його амбіцій або, навпаки, об'єднуватися у стримувальні коаліції. Таким чином, безпекова стратегія КНР у Східній та Південно-Східній Азії залишатиметься одним із визначальних факторів геополітичної динаміки Азіатсько-Тихоокеанського регіону у найближчі десятиліття. Отже, стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії мають багатовимірний характер і включають низку взаємопов'язаних напрямів: захист територіального суверенітету, забезпечення контролю над ключовими морськими шляхами, стримування США, розвиток військово-морського потенціалу, формування мережі союзників і партнерів, а також використання економічних та технологічних інструментів впливу. Синтез цих елементів визначає місце КНР у системі безпеки Азіатсько-Тихоокеанського регіону та формує передумови для її глобального піднесення у XXI столітті.

2.2. Безпекова стратегія Китаю в Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва

Безпекова стратегія КНР посідає ключове місце у сучасній зовнішньополітичній архітектурі Пекіна, оскільки регіон виступає не лише стратегічним тилом, а й важливим коридором для реалізації довгострокових економічних та геополітичних проєктів Китаю. Як відомо, Центральна Азія історично була перехрестям цивілізацій, але з кінця XX – початку XXI століття її значення різко зросло через енергетичні ресурси, транзитні маршрути та зростання конкуренції великих держав. Відтак Китай, який

після початку реформ 1978 року поступово перетворився на глобального актора, почав формувати комплексну регіональну безпекову стратегію, що поєднує політичні, економічні, нормативні та військово-безпекові компоненти. Насамперед слід підкреслити, що Центральна Азія для КНР має подвійне значення. З одного боку, це регіон сусідніх держав: Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану, які становлять безпосереднє безпекове оточення Сіньцзян-Уйгурського автономного району. З іншого боку, це ключова ланка ініціативи «Один пояс, один шлях» (започаткованої у 2013 році), що передбачає створення масштабної інфраструктурної мережі сухопутних і морських маршрутів для транспортування енергоносіїв, товарів та інформаційних потоків [93].

Таким чином, безпекова стратегія Китаю в регіоні має забезпечити стабільність, прогнозованість та відсутність конфліктів, які могли б порушити реалізацію стратегічних інтересів Пекіна.

Одним із центральних інструментів реалізації китайської політики стала Шанхайська організація співробітництва, створена у 2001 році. Власне, ШОС еволюціонувала від так званої «Шанхайської п’ятірки», заснованої у 1996 році з метою врегулювання прикордонних питань між Китаєм, Росією, Казахстаном, Киргизстаном і Таджикистаном [17]. Уже тоді можна було простежити, як Пекін, уникаючи прямої конфронтації, прагнув створити багатосторонню платформу для вирішення спірних питань у сфері безпеки. Після вступу Узбекистану у 2001 році організація отримала ширший мандат, зокрема у сфері боротьби з «трьома негативними силами»: тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом. Це стало надзвичайно важливим для КНР, оскільки питання стабільності у Сіньцзяні було, без сумніву, ключовим аспектом внутрішньої безпеки [50].

Відтак китайська стратегія у рамках ШОС базується на кількох головних компонентах. По-перше, йдеться про інституційний розвиток спільних органів безпеки, насамперед Регіональної антитерористичної структури (РАТС), що була створена у 2004 році з місцем розташування в Ташкенті [17]. РАТС координує оперативну інформацію, організовує спільні

навчання та сприяє гармонізації антитерористичних законодавчих норм. Примітно, що Китай активно використовує механізми РАТС для моніторингу діяльності груп, які Пекін вважає пов’язаними з уйгурським сепаратизмом. По-друге, Китай прагне посилити роль ШОС як безпекової та навіть квазіоборонної платформи через проведення регулярних військових навчань. Водночас, Пекін наголошує на немілітаризованому характері ШОС, що дозволяє йому уникати прямої конфронтації із Заходом і водночас зміцнювати власний вплив. По-третє, значним елементом стратегії стає посилення економічної складової безпекової політики. Китай виходить з того, що економічний розвиток є джерелом стабільності, а тому інвестує в інфраструктуру, енергетику, транспорт та логістичні коридори. Зокрема, будівництво газопроводів Центральна Азія – Китай (першу лінію запущено у 2009 році) суттєво зменшило залежність КНР від морських маршрутів і створило основу для взаємозалежності з державами регіону [18]. Аналогічно проєкт залізничного транспортування «Китай – Казахстан – Європа» став одним із символів сухопутного «Шовкового шляху». Отже, Китай інтегрує економіку і безпеку, створюючи умови, за яких співпраця з ним стає для центральноазійських держав стратегічно необхідною.

По-четверте, важливим напрямом стратегії є нормативно-правове зміцнення співробітництва. Китай активно просуває концепцію «спільної безпеки» та «ненаправленості проти третіх сторін», підкреслюючи, що ШОС не є військовим блоком [23]. Наприклад, у 2015 році було ухвалено «Стратегію розвитку ШОС до 2025 року», де наголошено на необхідності спільної протидії гібридним загрозам, кіберзлочинності та забезпечення інформаційної безпеки.

П’ятим виміром є активне формування м’якої сили в Центральній Азії. Китай розширює мережу інститутів Конфуція, збільшує кількість стипендій для студентів регіону, підтримує культурні та медійні проєкти [2; 10]. У такий спосіб Пекін прагне сформувати позитивний імідж, зменшити настороженість щодо економічної експансії та, зрештою, створити соціально-культурну платформу для поглиблення партнерства.

Однак, незважаючи на активність Китаю, його стратегія стикається з низкою викликів. Передусім конкуренція з боку РФ, яка традиційно вважає Центральну Азію своєю сферою впливу. Хоча Пекін і РФ декларують «стратегічне партнерство», їхні інтереси не завжди збігаються, особливо в питаннях економічної присутності [18]. Крім того, держави Центральної Азії намагаються уникати надмірної залежності від Китаю та проводять політику багатовекторності. Нарешті, важливим є фактор внутрішньої нестабільності – події в Казахстані у січні 2022 року або періодичні заворушення в Киргизстані демонструють, що регіон є вразливим до несподіваних криз, які можуть напряму вплинути на китайські інтереси [17, с. 312-318].

Варто зазначити, що безпекова стратегія Китаю в Центральній Азії дедалі більше набуває ознак багаторівневої системи, яка охоплює як традиційні, так і нетрадиційні виміри безпеки. Наприклад, Пекін активно просуває концепцію продовольчої та водної безпеки, оскільки екологічні та ресурсні ризики можуть суттєво впливати на політичну стабільність держав регіону [23]. Стрімке танення льодовиків Тянь-Шаню та Паміру, що фіксується упродовж останніх десятиліть, створює потенційні джерела міждержавної напруги, які можуть позначитися на транскордонній співпраці. Китай, будучи зацікавленим у зменшенні таких ризиків, підтримує двосторонні та багатосторонні екологічні проєкти, підкреслюючи важливість «зеленої безпеки» як нового елементу регіональної взаємодії.

Ще одним ключовим напрямом є цифрова та кібербезпека. Починаючи з середини 2010-х років Китай поступово розширює присутність на ринку телекомунікацій Центральної Азії, зокрема просуваючи технології компаній Huawei. Більше того, через ШОС Китай наполягає на розробленні спільних підходів до регулювання кіберпростору, наголошуючи на «кіберсуверенітеті» – концепції, яка передбачає право держави контролювати інформаційні потоки на власній території [36]. Таким чином, Пекін прагне створити нормативну базу, що відповідатиме його внутрішнім підходам до інформаційної безпеки, що водночас посилює його вплив на регіональному рівні. У цьому контексті особливого значення набуває питання боротьби з

транснаціональними загрозами. Протягом останніх років держави Центральної Азії дедалі частіше стикаються з нелегальною міграцією, наркотрафіком, торгівлею зброєю та організованою злочинністю. Китай, з огляду на свої інтереси, підтримує створення координованих механізмів реагування, зокрема через обмін розвідувальними даними та спільні операції в рамках РАТС [17, с. 298-304]. Одним із прикладів такої співпраці стали операції з протидії наркотрафіку упродовж 2018-2020 років, коли правоохоронні органи КНР та Казахстану здійснили декілька спільних затримань на кордоні, що продемонструвало практичну дієвість багатосторонніх механізмів ШОС.

Крім того, Китай прагне посилити роль ШОС як стабілізаційного фактору в умовах постконфліктного врегулювання в Афганістані. Після виведення американських військ у 2021 році ситуація в регіоні стала більш напруженою, що спонукало Пекін до активізації дипломатичних зусиль. Китай виступає за інтеграцію Афганістану до економічних проєктів ШОС та «Поясу і шляху», підкреслюючи, що стабільна економіка може стати фундаментом для тривалої безпеки [93]. Водночас Китай посилює контроль на кордоні через Ваханський коридор, побоюючись проникнення радикальних угруповань, зокрема Ісламського руху Східного Туркестану. Таким чином, афганський фактор залишається одним із найбільш значущих у безпековому розрахунку Пекіна.

Важливо зазначити, що безпекова стратегія КНР у Центральній Азії також формує нові моделі регіонального лідерства. Китай пропонує державам регіону інфраструктурні кредити, інвестиції та доступ до власного ринку, однак це створює певну асиметрію залежності [18]. Цікаво, що Казахстан та Узбекистан намагаються балансувати між Китаєм, РФ та Заходом, тоді як Таджикистан та Киргизстан значною мірою залежать від китайських кредитів для підтримки власних економік. У науковій літературі це явище часто описують як «інфраструктурну дипломатію», яка, з точки зору Пекіна, є інструментом формування безпекового середовища, що відповідає його стратегічним інтересам. Водночас критики наголошують на ризиках

«боргової залежності», хоча держави Центральної Азії зазвичай сприймають китайські інвестиції прагматично. При цьому Китай намагається уникати прямого втручання у внутрішню політику держав регіону. На відміну від західних акторів, Пекін не висуває політичних умов щодо реформ чи прав людини, натомість наголошуючи на принципах невтручання та взаємної поваги суверенітету [2]. Такий підхід виявився привабливим для центральноазійських урядів, які прагнуть модернізації, але хочуть зберегти політичний контроль. Отже, безпекова стратегія КНР у регіоні поєднує жорсткі та м'які інструменти, але оформлена через дискурс багатополярності та «спільного розвитку».

Зрештою, розвиток безпекової стратегії Китаю в рамках ШОС демонструє, що організація стала ключовим інструментом регіональної політики Пекіна, який дозволяє поєднувати прагматичний економічний вплив із багатостороннім безпековим співробітництвом [17, с. 289-295]. ШОС перетворилася на майданчик, де Китай не лише координує політику протидії загрозам, але й формує нову модель регіонального порядку, заснованого на економічній взаємозалежності, технологічному домінуванні та нормативному впливі. У довгостроковій перспективі Китай, очевидно, прагнутиме посилювати власний вплив у Центральній Азії як через ШОС, так і через інші ініціативи, такі як Китай-Центральна Азія формат «С5+1», створений у 2020 році. У межах цього формату Пекін отримує додатковий дипломатичний інструмент, який дозволяє працювати з державами регіону без посередництва інших великих держав, зокрема Росії [18]. Це свідчить про перехід до більш самостійної ролі в регіональній архітектурі безпеки.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що безпекова стратегія КНР у Центральній Азії та в межах ШОС виступає одним із найбільш успішних прикладів реалізації китайської моделі регіонального лідерства. Вона характеризується комплексністю, гнучкістю та здатністю поєднувати економічні, культурні, політичні та військові інструменти в єдину логічну систему. Ба більше, ця стратегія відображає ширший тренд трансформації

глобальної ролі Китаю, який переходить від пасивного спостерігача до активного архітектора регіональних безпекових структур.

2.3. Стратегія «Один пояс, один шлях» як інструмент регіонального впливу та безпеки

Стратегія «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), ініційована Головою КНР Сі Цзіньпіном у 2013 році, стала одним із наймасштабніших геоекономічних та геополітичних проєктів XXI ст., який істотно трансформував регіональну архітектуру безпеки. Її концептуальна основа полягає у створенні розгалужених інфраструктурних, транспортних, фінансових та гуманітарних мереж, що поєднують Китай з Євразією, Африкою та частково Латинською Америкою. Одночасно стратегія виконує роль ефективного інструменту впливу, що підсилює позиції Пекіна у сусідніх регіонах і формує нову систему залежностей під гаслом «взаємовигідного розвитку» [49]. З огляду на це, ОПОШ розглядається міжнародними аналітиками не лише як економічний проєкт, але й як складова комплексної безпекової доктрини КНР, спрямованої на зміцнення стратегічної стабільності та мінімізацію ризиків, пов’язаних із конкуренцією провідних держав. Передусім варто зазначити, що стратегія включає два ключові компоненти: «Економічний пояс Шовкового шляху», орієнтований на модернізацію сухопутних коридорів, та «Морський шовковий шлях XXI століття», що охоплює морські комунікації від узбережжя Китаю до Середземного моря. Кожен із цих напрямів має свою логіку впливу, адже, наприклад, сухопутні коридори забезпечують Пекіну доступ до Центральної Азії, Південної Азії та Європи через надійні транспортно-логістичні системи, тоді як морський компонент дозволяє контролювати стратегічно важливі точки, зокрема, Ормузьку протоку, Малакську протоку та інші критично важливі вузли міжнародної торгівлі [93]. Саме тому інфраструктурний розвиток у межах ОПОШ має приховану, але очевидну у стратегічному сенсі безпекову складову, що дозволяє Китаю

поступово обмежувати вплив США та посилювати власні позиції у світовій політиці [2, с. 45-47].

З іншого боку, стратегія активно використовується для формування довгострокових економічних зв'язків та кредитних зобов'язань країн-учасниць. Наприклад, такі проєкти, як будівництво залізниці Найробі-Момбаса в Кенії (запущено у 2017 році) або модернізація порту Пірей у Греції (контроль переходив китайській компанії COSCO з 2016 року), демонструють спосіб економічного впливу Китаю через інфраструктурну дипломатію [17, с. 201-208]. З одного боку, ці інвестиції створюють нові можливості для країн-партнерів, проте, з іншого боку, вони часто супроводжуються наростанням залежності від китайського капіталу, що створює підґрунтя для довгострокового політичного впливу. Дійсно, у межах регіонального виміру безпеки ОПОШ діє як механізм, який сприяє стабілізації зон, критично важливих для китайських економічних інтересів. Китай активно розвиває транспортні коридори через Центральну Азію, забезпечуючи стабільність регіону шляхом інвестицій у казахстанські, киргизькі чи узбецькі інфраструктурні об'єкти. Водночас, у Південно-Азійському напрямі стратегія реалізується через Китайсько-пакистанський економічний коридор (CPEC), запущений у 2015 році, який став одним із ключових геополітичних проєктів КНР [7]. Він включає будівництво автомагістралей, електростанцій, нафтопроводів, а також розвиток порту Гвадар, що відкриває Китаю прямий доступ до Аравійського моря і мінімізує залежність від морських шляхів, які контролюються США [76, с. 98-102].

Окремо варто відзначити енергетичний вимір ОПОШ. Через те, що Китай є одним із найбільших споживачів енергоносіїв у світі, стратегія дозволяє йому гарантувати довгострокові постачання нафти, газу та корисних копалин із країн Близького Сходу, Центральної Азії та Африки. Наприклад, будівництво нафтопроводу Китай-М'янма, введеного в експлуатацію у 2017 році, дозволило Пекіну диверсифікувати маршрути і зменшити ризики, пов'язані з можливим блокуванням Малакської протоки [17, с. 156]. Забезпечення енергетичної безпеки є одним із ключових елементів концепції

«комплексної національної безпеки» КНР, офіційно закріпленої у 2014 році [50]. Попри очевидні економічні вигоди, стратегія «Один пояс, один шлях» викликає і значний рівень критики з боку міжнародної спільноти. Так, західні дослідники часто наголошують на ризиках «боргової пастки», наводячи приклад Шрі-Ланки, яка у 2017 році була змушена передати Китаю в оренду порт Хамбантота на 99 років через неможливість погашення боргу [93]. У свою чергу, Індія висловлює занепокоєння тим, що активна інфраструктурна присутність Китаю в Південній Азії створює так зване «перлинне намисто», мережу портів та логістичних об'єктів, які можуть бути використані не лише для комерційних, але й для військових цілей [2, с. 49].

Слід також наголосити, що у межах ОПОШ Китай активно застосовує «м'яку силу», формуючи позитивний імідж за допомогою культурних, освітніх та інформаційних проєктів [10]. Відкриття інститутів Конфуція, стипендіальні програми, гранти на дослідження та культурні фестивалі створюють сприятливий фонд для економічних угод, демонструючи, що стратегія не зводиться виключно до матеріальних інвестицій. Більше того, Пекін прагне представити свій підхід до міжнародного розвитку як «альтернативу західним моделям», підкреслюючи такі принципи, як невтручання у внутрішні справи держав і повага до суверенітету. Попри це, міжнародні партнери все частіше ставлять питання щодо прозорості умов китайських угод, дотримання екологічних стандартів, а також потенційного впливу на регіональну політичну динаміку. Деякі держави Центральної та Південно-Східної Європи, які увійшли до кооперативного формату «17+1» у 2012–2020 роках, почали згодом дистанціюватися від нього [17, с. 298-304].

У продовження варто детальніше розглянути внутрішньополітичні мотивації, що лежать в основі реалізації стратегії «Один пояс, один шлях», адже саме вони визначають логіку дій китайського керівництва. По-перше, ОПОШ постає як інструмент забезпечення національної економічної стійкості. Китайська економіка, яка з 2000-х років демонструвала середні темпи зростання понад 10 % на рік, у 2010-х роках зіткнулася з тенденцією поступового уповільнення. Відтак, уряд КНР почав активно шукати способи

диверсифікації ринків збуту, імпорту ресурсів та напрямів інвестицій. У цьому контексті стратегія дозволила КНР розвантажити внутрішні надлишкові виробничі потужності, спрямувати їх на зовнішні ринки та, відповідно, зміцнити економічну базу своєї довгострокової безпеки [17, с. 112-118]. По-друге, важливо зазначити, що ОПОШ сприяє зміцненню периферійних регіонів Китаю, які історично були менш інтегрованими в економічне ядро держави. Власне, такі території, як Сіньцзян чи Тибет, відіграють ключову роль у сухопутній складовій Шовкового шляху, адже саме через них проходять основні транспортні маршрути до Центральної Азії та Близького Сходу. З огляду на це, Пекін прагне стабілізувати соціально-економічну ситуацію в цих регіонах, розглядаючи інфраструктурні проєкти не лише як засіб розвитку, але й як механізм зміцнення внутрішньої безпеки [2, с. 45-47]. Так, будівництво залізничної лінії Кашгар–Гвіґар, розширення дорожньої мережі, а також створення спеціальних економічних зон покликані знизити рівень соціального невдоволення та інтегрувати периферійні регіони в загальнодержавний економічний простір. По-третє, ОПОШ функціонує як важливий інструмент дипломатичного позиціонування Китаю у світі. Набуваючи дедалі активнішої ролі на міжнародній арені, Пекін за допомогою проєкту демонструє свою здатність формувати глобальні правила та пропонувати альтернативні моделі розвитку. У цьому сенсі стратегія стає складовою так званої «дипломатії великої держави з китайською специфікою», концепція якої активно формується під керівництвом Сі Цзіньпіна [49, с. 201-215]. Наприклад, проведення Форуму міжнародної співпраці «Один пояс, один шлях» у 2017 та 2019 роках, на якому були присутні лідери понад 100 держав, показало, що Китай здатний створювати масштабні міжнародні платформи та просувати власні норми у сфері розвитку, інвестицій та торгівлі.

Особливо важливим є те, що стратегія також впливає на структуру регіональних альянсів. У Центральній Азії, наприклад, активізація КНР сприяла переорієнтації держав регіону з традиційної залежності від Росії на більш диверсифіковану систему партнерств, де помітну роль відіграють

китайські економічні та інфраструктурні проєкти [18, с. 206-208]. Показово, що з 2013 по 2023 рік інвестиції КНР у регіон зросли більш ніж удвічі, тоді як роль Москви поступово зменшувалася через економічні труднощі та наслідки санкцій. Це, у свою чергу, формує нову геополітичну конфігурацію, у якій Китай стає провідним економічним актором, а отже, і ключовим стабілізуючим фактором регіональної безпеки.

У Південно-Східній Азії стратегія виконує схожу функцію, але з певними особливостями. Тут інвестиційна присутність Китаю перетинається з гострою конкуренцією у Південно-Китайському морі, що, як відомо, стало однією з найнапруженіших зон регіональної безпеки. Пекін прагне поєднати економічну інтеграцію регіону з просуванням власних претензій на морські території, що яскраво демонструє приклад Філіппін чи В'єтнаму [93, с. 178-194]. З одного боку, вони охоче приймають інвестиції в інфраструктурні проєкти, зокрема, будівництво залізниць у Лаосі (запущено у 2021 році), модернізацію портів у Камбоджі чи розбудову енергетичних потужностей у М'янмі. З іншого боку, вони змушені враховувати зростаючий військовий потенціал Китаю та його прагнення до контролю ключових морських комунікацій. Таким чином, стратегія «Один пояс, один шлях» стає складовою ширшої картини: взаємодії економічної експансії та силової демонстрації.

Окремої уваги заслуговує фінансова складова стратегії. Створення Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ) у 2015 році, до якого приєдналися понад 100 держав, стало фундаментальним кроком у формуванні власної міжнародної фінансової інфраструктури Китаю [81, с. 34-37]. Через АБІІ та Фонд Шовкового шляху Пекін фінансує десятки проєктів, поступово зменшуючи залежність від інституцій Бреттон-Вудської системи. Зрештою, це створює передумови для формування альтернативного центру економічної влади, здатного впливати на правила розподілу капіталу та інвестицій у світі. Попри значне стратегічне значення проєкту, світовий порядок стикається з дедалі масштабнішими викликами щодо його реалізації.

У 2021 році «Група семи» запустила власну ініціативу Build Back Better World (B3W), а ЄС у 2022 році представив програму Global Gateway, обидві

спрямовані на зменшення залежності держав від китайських інвестицій та пропонування альтернативних моделей розвитку [50, с. 18-22]. Хоча масштаби цих програм поки що не зрівняні з ОПОШ, вони демонструють зростаюче прагнення Заходу стримати вплив Китаю. Проте, попри всі труднощі, стратегія «Один пояс, один шлях» залишається одним із найуспішніших геоекономічних інструментів сучасності. Вона трансформує регіональні взаємодії, створює нові безпекові зв'язки, посилює енергетичну стабільність та формує інституційну присутність Китаю у світі. Зрештою, ОПОШ демонструє здатність КНР діяти одночасно як економічна, дипломатична та стратегічна сила, створюючи цілісний багатовимірний інструмент впливу [34, с. 399-405]. У цьому сенсі вона є невід'ємною частиною сучасних безпекових стратегій КНР, що пропонує нову модель глобальної взаємодії, багатовекторну, інфраструктурно орієнтовану та стратегічно виважену.

Водночас стратегія «Один пояс, один шлях» не лише формує нову архітектуру регіонального впливу, а й створює перспективи для довгострокової трансформації глобального безпекового середовища [17]. Адже, по суті, ОПОШ поступово вибудовує систему взаємозалежностей, у якій Китай виступає центральним вузлом, здатним регулювати економічні потоки, торговельні коридори та фінансові інструменти. У цьому контексті проєкт набуває ознак «структурної сили», тобто такої, що дозволяє державі визначати загальні правила та норми взаємодії між країнами [49]. Оскільки інфраструктурні об'єкти, транспортні маршрути та енергетичні мережі стають довгостроковими, Пекін отримує можливість впливати на поведінку партнерів не лише через економічні інструменти, але й через політичні механізми, які базуються на симбіозі економічної вигоди та стратегічної необхідності [93]. У цьому сенсі стратегія має важливий безпековий вимір у форматі «превентивного впливу». Китайська дипломатія наголошує, що розвиток економічної інфраструктури сприяє зниженню рівня конфліктності, оскільки взаємозалежність усуває мотивацію до силових зіткнень. Наприклад, у Центральній Азії китайські проєкти, попри критику, дійсно

сприяють поліпшенню регіональної кооперації, зокрема через зростання торговельних потоків між Казахстаном, Узбекистаном і Киргизстаном [2]. У той самий час Пекін активно взаємодіє зі структурами безпеки, такими як Шанхайська організація співробітництва (ШОС), інтегруючи економічні ініціативи ОПОШ із механізмами регіональної безпеки [23]. Це дозволяє Китаю зміцнювати свою політичну вагу та пропонувати модель розвитку, у якій економіка та безпека формують єдиний інтегрований простір.

Не менш важливою є цифрова складова ОПОШ, концепція «Цифрового шовкового шляху», яка набула особливого значення після 2015 року [50]. Китайські компанії, такі як Huawei чи Alibaba Cloud, активно просувають телекомунікаційні технології, мережі 5G, системи електронного урядування та цифрові платформи для торгівлі. Власне, ця складова є фундаментальною для нової моделі впливу КНР, оскільки цифрові системи стають критичними елементами національної безпеки держав. Наприклад, у Пакистані мережі моніторингу «Smart City», створені за підтримки китайських компаній, дозволяють КНР розширювати інформаційний вплив і брати участь у формуванні цифрової інфраструктури [37]. Аналогічні проєкти реалізуються в Лаосі, Кенії, Саудівській Аравії та інших країнах.

ОПОШ також має вагомий гуманітарний і політичний вимір. Китай не обмежується інвестиціями, а прагне формувати позитивний образ «відповідальної глобальної держави» [10]. Цей підхід дозволив Китаю зміцнити політичні зв’язки з державами Південно-Східної Азії, Африки та Латинської Америки, демонструючи ефективність альтернативних форм міжнародної солідарності [8].

Разом із тим стратегія продовжує стикатися з численними викликами, зокрема політичними, економічними та безпековими. У деяких країнах Африки та Азії спостерігаються суспільні протести проти надмірної залежності від китайських кредитів, що ускладнює реалізацію проєктів. У Малайзії у 2018 році новий уряд тимчасово призупинив будівництво East Coast Rail Link, оскільки попередній контракт вважався невигідним і таким, що поглиблював борговий тягар. Хоча роботи були поновлені у 2019 році

після перегляду угоди, цей випадок засвідчив вразливість китайських проєктів до політичних змін у країнах-партнерах [14]. Крім того, дедалі більше держав намагаються збалансувати участь у ОПОШ із розширенням співпраці з іншими глобальними акторами, такими як США, ЄС чи Японія. Саме тому Пекін останніми роками активно коригує підхід до ОПОШ, переходячи від масових інвестицій до більш поміркованих, «зелених» і технологічно орієнтованих проєктів. Так, у 2021 році Китай оголосив, що припиняє будівництво нових вугільних електростанцій за кордоном, демонструючи прагнення позиціонувати себе як лідера «зеленої трансформації» [29].

Зазначимо, що стратегія «Один пояс, один шлях» перетворилася на універсальний інструмент КНР для зміцнення регіональної та глобальної присутності. Вона впливає на економічну архітектуру, формує нові логістичні маршрути, змінює політико-безпекові конфігурації та створює передумови для довгострокових стратегічних альянсів. Незважаючи на суперечності та критику, ОПОШ залишається ключовим елементом сучасної безпекової стратегії Китаю, адже вона дозволяє Пекіну розширювати простір маневру, диверсифікувати ризики, зміцнювати транзитні коридори та, зрештою, формувати нову архітектуру регіонального впливу. Зрештою, стратегія «Один пояс, один шлях» продовжує відігравати центральну роль у формуванні регіональної та глобальної ролі Китаю. Вона перетворилася на багаторівневу систему впливу, де економічні інвестиції поєднані з політичним діалогом, цифровою інтеграцією, дипломатичною співпрацею та безпековими інструментами.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи результати дослідження, можна зазначити, що стратегічні безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії формуються під впливом сукупності регіональних і глобальних факторів, які, у свою чергу, визначають динаміку китайської зовнішньої політики.

Передусім Китай прагне забезпечити стабільність у безпосередньому геополітичному оточенні, адже саме цей вимір, як свідчить аналіз, є ключовим для збереження внутрішнього економічного розвитку та політичної стійкості. З огляду на це, особливу увагу КНР приділяє контролю над морськими комунікаціями та зміцненню своїх позицій у Південно-Китайському морі. Варто підкреслити, що політика Пекіна передбачає поєднання дипломатичних, економічних та військово-технічних заходів, що, відповідно, створює комплексну модель забезпечення регіональної безпеки та впливу.

Однак стратегічні орієнтири КНР не обмежуються лише східним вектором. У Центральній Азії Китай послідовно розбудовує власну безпекову присутність, використовуючи механізми Шанхайської організації співробітництва (ШОС). Як показує дослідження, саме в межах ШОС Пекін реалізує політику «спільної безпеки», що включає контртерористичну співпрацю, боротьбу з транснаціональною злочинністю та координацію дій у сфері кібербезпеки. До того ж, поступове розширення економічних проєктів у регіоні створює додаткові можливості для зміцнення політичного впливу Китаю, який, утім, прагне позиціонувати себе як стабілізатора та партнера, що «не втручається у внутрішні справи».

Стратегія «Один пояс, один шлях», своєю чергою, виступає важливим інструментом інтеграції безпекових і економічних цілей КНР у ширшому географічному просторі. По суті, вона забезпечує створення багаторівневої інфраструктурної, фінансової та політичної мережі, яка, між іншим, дозволяє Пекіну формувати нову архітектуру регіональної безпеки. Отже, можна стверджувати, що КНР використовує синергію економічних ініціатив та безпекових механізмів, аби зміцнити свій статус провідного актора в Азії та оптимізувати власні геостратегічні позиції в умовах зростаючої конкуренції та турбулентності міжнародного середовища.

РОЗДІЛ 3
ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ СТРАТЕГІЇ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

3.1. Вплив суперництва КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі

Вплив суперництва між КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі дедалі частіше розглядається як один із ключових структурних факторів сучасної міжнародної системи. Адже, як засвідчують дослідження глобальних безпекових трендів, саме конкуренція двох провідних центрів сили визначає параметри політичної, економічної й технологічної взаємодії держав у XXI столітті. У цьому контексті важливо зазначити, що взаємини між Пекіном і Вашингтоном еволюціонували від етапу обмеженої співпраці кінця XX – початку 2000-х років до стратегічного суперництва, яке охоплює практично всі виміри міжнародної політики. Після 2017 року, коли адміністрація США офіційно визначила Китай «ревізіоністською державою», динаміка цього суперництва суттєво прискорилася, формуючи нову архітектуру глобальної безпеки, що характеризується поліцентричністю, конкуренцією блоків та пошуком альтернативних інструментів впливу [70]. Серед важливих вимірів такого суперництва особливе місце посідає військово-стратегічний аспект. З одного боку, США зберігають домінантні позиції у сфері оборонних технологій та глобальних військових альянсів. З іншого, Китай стрімко модернізує власні Збройні сили, інвестуючи у гіперзвукові системи, космічні програми, кібербезпеку та штучний інтелект. Показовими є дані SIPRI: з 2010 до 2024 року оборонний бюджет КНР зріс більш ніж удвічі, а за абсолютним обсягом поступається лише бюджету США (Таблиця 3.1.). Таке швидке нарощування військового потенціалу, а також демонстративні навчання у Східній Азії, зокрема поблизу Тайванської протоки у 2022-2023 роках, формують враження про потенційну ескалацію у регіоні й змушують інші держави адаптовувати власні безпекові доктрини [76].

Таблиця 3.1.

Військові видатки КНР у глобальному вимірі (за даними SIPRI, 2015-2024 рр.) [68]

Показник	2015 р.	2024 р.
Військові видатки, млрд дол. США	198	314
Частка у світових військових видатках, %	–	12
Військові видатки, % ВВП	1,8	1,7

Іншим важливим елементом є технологічне суперництво, що, власне, і стало однією з причин глобального перегляду ланцюгів постачання та концепцій економічної безпеки. США, починаючи з 2018 року, впровадили низку обмежень, спрямованих на стримування технологічного розвитку Китаю, особливо в галузі мікрочипів і телекомунікацій. Відповідно було сформовано коаліцію союзників, таких як Японія, Нідерланди та Південна Корея, які підтримали експортні обмеження щодо обладнання для виробництва напівпровідників. Китай, у свою чергу, активізував програму технологічного самозабезпечення, оголошену ще у 2015 році в межах стратегії «Made in China 2025» [64]. Водночас дедалі більшої ваги набуває і геоекономічне протистояння. Китай прагне посилити глобальний вплив через ініціативу «Один пояс, один шлях», яка з 2013 року охопила понад 140 країн [93]. Це, своєю чергою, викликає стратегічне занепокоєння США, що розглядають проєкт як інструмент розширення політичного й економічного впливу Пекіна. Саме тому у 2021 році Вашингтон разом із союзниками по «Групі семи» започаткував програму Partnership for Global Infrastructure and Investment, своєрідну альтернативу китайським інвестиціям, покликану зміцнити позиції Заходу в державах Глобального Півдня [32].

Особливо важливим є й інформаційно-комунікаційний вимір суперництва. Китай активно розбудовує власні глобальні медіаплатформи: CGTN, Xinhua, China Daily, що просувають альтернативне бачення світового порядку. США ж, у свою чергу, зберігають провідні позиції у цифровому

сегменті завдяки домінуванню американських корпорацій у сфері соціальних мереж та інтернет-технологій. Власне, конфлікт навколо TikTok, який у 2023-2024 роках знову став предметом розгляду у Конгресі США, символізує ширші побоювання щодо впливу китайських технологічних компаній на інформаційну безпеку інших держав [37]. На тлі зазначених тенденцій формується новий безпековий порядок, який умовно можна охарактеризувати як гібридний, фрагментований та багаторівневий.

По-перше, світова система вже не є однополярною, як у 1990-х роках, але й не повернулася до біполярності часів Холодної війни [1]. Натомість, як можна побачити, на арену вийшли численні середні держави: Індія, Туреччина, Саудівська Аравія, Індонезія, Бразилія, які маневрують між США та Китаєм, намагаючись отримати вигоду від їхньої конкуренції.

По-друге, важливо врахувати, що суперництво США та КНР каталізує появу нових регіональних безпекових архітектур. Наприклад, у Індо-Тихоокеанському регіоні активно розвиваються формати QUAD (США, Японія, Індія, Австралія) та AUKUS (США, Великобританія, Австралія), які, хоча й не спрямовані офіційно проти Китаю, фактично створюють інституційну противагу його впливу [30]. У відповідь Китай зміцнює співпрацю в межах ШОС, а також поглиблює стратегічне партнерство з РФ.

По-третє, дедалі більшого значення набуває ядерний фактор. Китай поступово розширює свій ядерний арсенал, що, згідно зі звітами Пентагону за 2023 рік, може досягти 1000 боєзарядів до 2030 року [75]. Зрештою, така трансформація може призвести до масштабного перегляду міжнародних угод щодо контролю озброєнь.

По-четверте, слід вказати і на зростання значення глобальних інституцій. Хоча роль ООН, як стверджують деякі дослідники, певною мірою знижується, Китай активно збільшує свій вплив у спеціалізованих агенціях, таких як Міжнародний союз електрозв’язку чи Продовольча та сільськогосподарська організація ООН [36]. Це, між іншим, створює конкуренцію норм і стандартів, які держави використовують у сфері торгівлі, інвестицій, технологій та прав людини.

Суперництво між США та КНР, крім усього іншого, суттєво впливає й на трансформацію світових економічних моделей, оскільки держави дедалі більше орієнтуються на концепцію економічного суверенітету та стійкості. Після пандемії COVID-19, яка оголила уразливість глобальних ланцюгів постачання, обидві країни розпочали перегляд власних стратегій у сфері торгівлі, інвестицій та логістики. США, фактично, повернулися до політики індустріальної підтримки, ухваливши у 2022 році масштабний CHIPS and Science Act, спрямований на повернення виробництва високотехнологічних компонентів на американську територію. Китай, у свою чергу, прискорив реалізацію стратегії «подвійної циркуляції», яка передбачає одночасне посилення внутрішнього ринку та збереження активної зовнішньоекономічної експансії [17]. Таким чином, і Пекін, і Вашингтон вибудовують нову модель взаємодії, яка набуває ознак системної економічної розмежованості, що, між іншим, має глобальні наслідки для країн-партнерів.

На додачу, слід звернути увагу на гуманітарний та нормативний виміри суперництва, які часто залишаються у тіні військових чи економічних аспектів, але насправді є не менш важливими. США традиційно просувають ліберальні цінності, намагаючись утвердити універсальні стандарти прав людини та демократії. Китай, натомість, активно розвиває наратив про «модель розвитку без втручання», пропонуючи країнам Глобального Півдня альтернативний підхід, що ґрунтується на пріоритеті стабільності, економічного зростання та державного контролю. У цьому контексті значення має й ідеологічний компонент, адже китайська концепція «спільноти спільної долі людства», проголошена Сі Цзіньпіном у 2017 році, стала інструментом просування власного бачення світового порядку через міжнародні організації та медіаплатформи [34].

Не менш важливою є й боротьба за вплив у сфері міжнародної допомоги та розвитку. Китай за останнє десятиліття став провідним донором інфраструктурних проєктів, водночас пропонуючи швидкі кредити та інвестиції без традиційних для Заходу політичних умов [93]. США, реагуючи на це, розгорнули низку програм, спрямованих на підтримку демократичних

інституцій, енергетичної безпеки й прозорості управління. Усі ці процеси разом сприяють формуванню двох паралельних систем міжнародної допомоги, що відображають ширшу політичну конфронтацію.

Не можна не згадати і про вплив чинника регіональних конфліктів. Адже суперництво між США та Китаєм нерідко проявляється через підтримку різних акторів або через різні підходи до врегулювання криз. Наприклад, у Південно-Китайському морі Вашингтон активно підтримує В'єтнам, Філіппіни та інші держави АСЕАН, наголошуючи на дотриманні міжнародного морського права, тоді як Китай наполягає на історичних правах та продовжує мілітаризацію штучних островів [30]. Подібні розбіжності загострюють конкуренцію й створюють нові лінії напруженості, що нагадують «гарячі точки» часів Холодної війни, хоча й у більш м'якій, мережевій формі. Крім того, дедалі більш очевидним є вплив суперництва двох держав на політику середніх та малих країн, які змушені формувати власні інструменти маневрування. Індія, будучи членом QUAD, одночасно залишається активним учасником ШОС та зберігає значні економічні зв'язки з Китаєм. Туреччина, використовуючи багатовекторність, поглиблює технологічне співробітництво з США, але водночас розширює економічні контакти з Пекіном у межах транспортних коридорів «Один пояс, один шлях» [84]. Для таких держав важливою стає здатність балансувати між двома центрами сили без втрати стратегічної автономії.

Водночас глобальне суперництво визначає і нову логіку міжнародних інституцій. Так, у межах ООН Китай послідовно формує коаліцію держав, які підтримують його альтернативні підходи до суверенітету та інтернет-управління [55]. США, навпаки, намагаються консолідувати партнерів серед ліберальних демократій для збереження традиційних норм міжнародної безпеки. У цьому контексті важливо підкреслити, що боротьба за інституційну перевагу, це не лише конкуренція за керівні посади чи голоси, а й довгострокова битва за визначення правил гри, які регулюватимуть взаємодію держав у наступні десятиліття.

Далі, важливо підкреслити, що суперництво між США та Китаєм дедалі більше визначається не лише економічною чи військовою потужністю, а й здатністю формувати глобальні наративи та здійснювати символічний вплив [49]. Саме тому боротьба за інтерпретацію подій, історії чи навіть концепції «міжнародного порядку» стає ключовим інструментом політичного протиборства. Китай наполягає на тому, що існуючий порядок є «несправедливим» і відображає домінування Заходу, тоді як США наголошують на необхідності збереження «заснованого на правилах міжнародного порядку» [81]. Таке ідеологічно-комунікативне суперництво створює конкуренцію між різними моделями глобального управління, і країни світу дедалі частіше змушені визначатися, яке бачення світового порядку їм ближче. Цікаво, що в умовах зростання напруженості певні регіони світу стають ареною «непрямої конкуренції» між двома державами. Наприклад, у Латинській Америці Китай активно інвестує у телекомунікаційну та енергетичну інфраструктуру [8], тоді як США посилюють дипломатичну присутність і намагаються зберегти свій традиційний вплив. У Африці конкуренція набуває форми боротьби за стратегічні ресурси: мідь, кобальт, рідкісноземельні метали потрібні для переходу до «зеленої енергетики» [67]. У цих регіонах суперництво формує нову конфігурацію безпекових ризиків, коли локальні конфлікти набувають глобального виміру саме через залучення зовнішніх гравців. Варто також зазначити, що новий глобальний безпековий порядок характеризується зростанням ролі недержавних акторів, які опиняються в центрі конкуренції США та КНР. Глобальні технологічні компанії, фінансові інституції та навіть великі гуманітарні організації стають не просто інструментами впливу, а повноцінними учасниками міжнародних процесів. Питання цифрової безпеки неможливо розглядати без участі корпорацій, таких як Microsoft, Google або Huawei, які визначають правила доступу до інформації та її захисту [73]. У певному сенсі боротьба за контроль над такими компаніями, чи за можливість впливати на їхню політику, стає частиною ширшої геополітичної конфронтації.

Водночас постає питання: яким чином держави третього кола, тобто ті, що не входять до безпосереднього поля суперництва, можуть адаптуватися до нового порядку? З одного боку, вони стикаються із зростанням тиску з боку обох центрів сили. З іншого, отримують можливість стратегічного маневру, використовуючи конкуренцію великих держав для зміцнення національної безпеки. Європейський Союз, наприклад, впроваджує концепцію «стратегічної автономії», намагаючись зберегти власну суб'єктність і не перетворитися на інструмент американської або китайської політики [9]. Держави Південно-Східної Азії, у межах АСЕАН, активно просувають принцип «центральності АСЕАН», щоб уникнути перетворення регіону на арену великих геополітичних блоків [19]. Це свідчить про те, що новий безпековий порядок буде багатошаровим, із гнучкими форматами коаліцій та мережевих союзів. Крім того, суперництво між США та Китаєм має значний вплив на глобальну енергетичну безпеку. Обидві країни змагаються за лідерство у сфері зеленої енергетики та доступу до стратегічних технологій, зокрема, батарейних систем та сонячних панелей. Китай наразі контролює понад 70 % світового виробництва компонентів для сонячної енергетики, що дає йому значні переваги у період переходу до низьковуглецевої економіки [64]. США, реагуючи на це, намагаються створити власні виробничі кластери та диверсифікувати імпорт критичних матеріалів. Отже, енергетичний вимір дедалі тісніше переплітається з безпековим, формуючи нові точки напруги та напрямки співпраці.

Сучасна торговельна війна між США та КНР, що особливо загострилася з 2024 року, стала одним із визначальних чинників глобальної безпеки, адже, по суті, поєднала економічні, технологічні й геополітичні виміри у єдиний простір стратегічного протистояння. Варто наголосити, що торговельні конфлікти між двома провідними економіками світу не є новим явищем, проте саме в останні роки вони набувають системного характеру, що, у свою чергу, суттєво впливає на архітектуру міжнародних відносин і трансформує уявлення про природу економічної взаємозалежності. Уже на початку 2024 року адміністрація США розширила перелік обмежень на

експорт високотехнологічної продукції до Китаю, зокрема у сферах штучного інтелекту, напівпровідників та суперкомп'ютерних систем, пояснюючи це необхідністю збереження власної національної безпеки [7]. Китай, своєю чергою, майже відразу висунув обмеження на експорт ключових мінералів – германію та галію, без яких виробництво мікрочіпів фактично неможливе. Таким чином, ланцюги постачання, що десятиліттями забезпечували стабільність глобальної економіки, опинилися під тиском політичних рішень.

Показово, що з 2024 року торговельна війна переходить у фазу технологічного ізолювання, коли країни намагаються не стільки створювати бар'єри одна одній, скільки вибудовувати власні незалежні технологічні екосистеми. Наприклад, США активно інвестують у програму CHIPS and Science Act, передбачаючи до 2030 року створення самодостатнього циклу виробництва напівпровідників усередині країни, тоді як Китай пришвидшує реалізацію національної стратегії «Made in China 2025», яка, серед іншого, орієнтована на розвиток власних високотехнологічних кластерів [21]. Унаслідок цього, як видається, формується новий тип світового економічного порядку, в якому взаємозалежність поступово поступається місцем стратегічній автономії, а конкуренція за технологічне лідерство стає ключовим параметром глобальної безпеки.

Разом із тим, торговельне протистояння дедалі більше позначається на регіональних безпекових системах, зокрема в Індо-Тихоокеанському регіоні. Саме тут, починаючи з 2024 року, США посилюють співпрацю з Японією, Південною Кореєю та Австралією в межах різних форматів, включно з QUAD та AUKUS, що дозволяє їм стримувати китайський економічний і військово-технічний вплив. Китай же паралельно активізує діяльність у межах Ініціативи «Один пояс, один шлях», намагаючись поглибити свою присутність у Південно-Східній Азії, Африці та Латинській Америці. Окремі країн, зокрема В'єтнам, Малайзія та Сінгапур, змушені балансувати між двома центрами сили, оскільки, з одного боку, їхні економіки залежать від китайського виробництва, а з іншого, від американського ринку збуту та

системи безпеки [53]. Однак торговельна війна між США та КНР має значення не лише для Азійсько-Тихоокеанського регіону (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2.

Показники сили Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (Asia Power Index 2024, [28; 29])

Показник	Значення для КНР	Ранг серед 27 країн	Інтерпретація
Сукупна потужність (comprehensive power)	72,7 бала зі 100	2	КНР – азійська «наддержава», поступається лише США
Військова спроможність (Military Capability)	69,7 бала зі 100	2	Друга за військовою силою держава регіону після США
Економічні відносини (Economic Relationships)	лідер, найвищий показник	1	Ключовий торговельно-інвестиційний партнер для країн Азії
Оборонні мережі (Defence Networks)	якісний ріст, але обмежений	7	Вразливість КНР порівняно з розгалуженими альянсами США

З огляду на очевидну глобалізацію технологічних ланцюгів, вона торкається й Європейського Союзу, який, починаючи з 2024 року, посилює регуляції щодо іноземних інвестицій та критичної інфраструктури. Наприклад, ЄС розширює механізм скринінгу інвестицій, що дозволяє обмежувати придбання стратегічно важливих підприємств китайськими компаніями. Крім того, Європейська комісія ініціює розслідування щодо субсидій для китайських електромобілів, які можуть демпінгувати європейський ринок. Таким чином, європейські держави дедалі частіше опиняються перед вибором між економічною доцільністю та безпековими

ризиками, що сприяє перегляду концепції «економічної відкритості» у бік «економічного захисту».

Особливо важливим видається те, що торговельна війна значно впливає на глобальну кібербезпеку. І США, і Китай активно інвестують у розвиток цифрових технологій, але водночас звинувачують один одного у промисловому шпигунстві та кібератаках. У 2024 році американські спецслужби публічно заявили про зростання кількості китайських кібероперацій, спрямованих на інфраструктуру енергетичних компаній США. Китайська сторона, своєю чергою, заявляє про численні атаки американських хакерських груп, що, згідно з їхніми даними, здійснюють збір інформації з університетів і наукових центрів КНР [36]. У цьому контексті торговельна війна виходить за межі економіки і фактично перетворюється на інформаційно-кібернетичне протистояння, що створює нові загрози для національних та регіональних систем безпеки.

Нарешті, важливо підкреслити, що, попри глибоке суперництво, між США та Китаєм зберігається і значний рівень взаємозалежності, що унеможливлює повну конфронтацію. Торговельні зв’язки, інвестиції, глобальні кліматичні ініціативи, усе це створює зони, де співпраця не лише можлива, а й необхідна. Наприклад, під час кліматичного саміту у Шарм-ель-Шейху у 2022 році обидві держави відновили діалог щодо спільної боротьби зі змінами клімату, визнавши, що глобальні екологічні загрози не можуть бути подолані у режимі конкуренції [100]. Така взаємозалежність, парадоксальним чином, стає стабілізуючим фактором у міжнародній системі, створюючи «стримуючий ефект», який не дозволяє суперництву перерости у відкритий конфлікт.

Підсумовуючи, слід наголосити, що вплив суперництва між КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі є комплексним, багатовимірним і далекосяжним. Він охоплює військово-стратегічну, технологічну, економічну, гуманітарну, інформаційну та інституційну сфери. Крім того, суперництво визначає не лише двосторонні відносини між Пекіном і Вашингтоном, а й змінює загальний характер взаємодії в

міжнародній системі, сприяючи її фрагментації та появі нових центрів сили. З огляду на це можна з упевненістю стверджувати, що новий безпековий порядок, який формується у XXI столітті, значною мірою буде продуктом саме цієї стратегічної конкуренції, що поєднує елементи протистояння, взаємозалежності та, водночас, певних точок співпраці у питаннях глобального значення. Такий порядок буде складним, гнучким і мінливим, а отже вимагатиме від держав здатності до адаптації, швидкого реагування та стратегічного прогнозування в умовах посилення геополітичної нестабільності. Держави змушені балансувати між двома полюсами, адаптовуватися до нових технологічних реалій, посилювати стійкість власних економік та інформаційних систем. З урахуванням зазначеного можна припустити, що майбутня міжнародна система буде позначена тривалою стратегічною конкуренцією, де, однак, можливе й ситуативне співробітництво у глобальних питаннях, наприклад, кліматичних змінах, ядерній безпеці чи подоланні транснаціональних загроз. Саме таке поєднання суперництва й необхідності співпраці визначатиме параметри світової політики щонайменше у найближчі десятиліття.

3.2. Стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки: участь у міжнародних організаціях та миротворчих операціях

Стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки формуються на перетині її довгострокових національних інтересів, статусних амбіцій великої держави та прагнення створити багатополярний міжнародний порядок. У цьому контексті участь КНР у міжнародних організаціях та миротворчих операціях постає одним із ключових інструментів реалізації зовнішньополітичної стратегії Пекіна, який, по-перше, прагне продемонструвати відповідальність перед міжнародною спільнотою, а по-друге, зміцнити власний вплив у глобальному управлінні. Варто зазначити, що активізація Пекіна в багатосторонніх структурах стала особливо помітною на початку XXI століття, коли Китай, поступово відходячи від

політики «приховування можливостей» Дена Сяопіна, почав відкрито позиціонувати себе як гаранта стабільності та рушія «спільного розвитку» [2]. Передусім, участь КНР у міжнародних організаціях, насамперед в ООН та її спеціалізованих структурах, відіграє роль легітимаційного ресурсу. Китай є постійним членом Ради Безпеки ООН з 1971 року, і саме цей статус дозволяє йому не лише впливати на прийняття рішень з питань міжнародної безпеки, але й просувати власні концепції, зокрема «Спільноту єдиної долі людства» [34]. У 2015 році під час виступу на Генеральній Асамблеї ООН Сі Цзіньпін підкреслив важливість створення «нового типу міжнародних відносин», заснованого на рівності, взаємовигідній співпраці та відмові від логіки «холодної війни» [55]. Ця риторика стала частиною дипломатичної практики КНР, яка у глобальній системі безпеки намагається позиціонувати себе як «стабілізатор» та «постачальник глобальних благ».

КНР також активно працює в рамках спеціалізованих установ ООН, зокрема ВООЗ, ЮНЕСКО, МАГАТЕ та Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU). Саме завдяки посиленню присутності китайських представників у керівних органах цих інституцій Пекін поступово перетворюється на одного з архітекторів глобальних стандартів [36]. Участь Китаю в ITU дозволяє йому просувати власні технічні рішення у сфері цифрової безпеки та телекомунікацій, включно з концепцією «суверенітету у кіберпросторі» [13]. Крім того, Китай активно підтримує миротворчі та гуманітарні ініціативи ООН, що зміцнює його репутацію відповідального актора. Другим стратегічним виміром є участь КНР у миротворчих операціях ООН. Хоча ще у 1990-х роках Китай обмежувався переважно фінансовою підтримкою, після 2000 року ситуація докорінно змінилася. Уже у 2015 році Пекін став другим за величиною донором бюджету миротворчих операцій, поступаючись лише США. На сьогодні Китай є найбільшим постійним членом Ради Безпеки за кількістю військовослужбовців, направлених у миротворчі місії [40]. У Малі, Південному Судані та Ліберії китайські «блакитні шоломи» виконували завдання з охорони цивільного населення, інженерної та медичної підтримки, а також розмінування.

Участь КНР у миротворчих операціях має кілька стратегічних цілей. По-перше, вона демонструє готовність Китаю брати на себе частину відповідальності за підтримання міжнародного миру. По-друге, дозволяє зміцнити військово-дипломатичний авторитет країни та забезпечити практичну підготовку особового складу Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) у реальних операційних середовищах [67]. По-третє, миротворчі місії створюють умови для розширення політичної присутності Пекіна у країнах Африки та Азії, де розміщуються місії ООН. Показовим є приклад Південного Судану, де Китай не лише забезпечував безпеку персоналу місії, але й підтримував інфраструктурні проєкти та виступав медіатором між сторонами конфлікту. У 2014-2016 роках Пекін брав участь у переговорах щодо врегулювання громадянської війни в країні, демонструючи комбінацію дипломатичного тиску та економічних стимулів, оскільки Південний Судан є важливим партнером КНР у сфері енергетики [8]. У стратегічному сенсі миротворчі операції дозволяють Китаю зміцнювати позиції в Африці, де Пекін за останні два десятиліття став провідним інвестором у транспортну, енергетичну та телекомунікаційну інфраструктуру [67]. Саме поєднання військово-дипломатичної діяльності та економічної присутності створює образ КНР як надійного партнера, що сприяє стабільності та розвитку.

Окреме значення має діяльність Китаю у ШОС, яка відіграє ключову роль у боротьбі з тероризмом, екстремізмом і транснаціональною злочинністю у Центральній Азії. З моменту створення ШОС у 2001 році Пекін використовує її як платформу для просування власних безпекових підходів та ініціатив, зокрема Регіональної антитерористичної структури (РАТС) [23]. Спільні навчання «Мирна місія», які регулярно проводяться з 2005 року, демонструють прагнення КНР формувати регіональну систему колективної безпеки.

Не слід забувати і про те, що стратегічні виміри участі Пекіна у глобальній системі безпеки включають і дипломатичні ініціативи, спрямовані на врегулювання конфліктів, зокрема посередництво у перемовинах між Іраном і Саудівською Аравією у 2023 році, що ознаменувало відновлення

дипломатичних відносин між двома регіональними суперниками [42]. Цей крок був сприйнятий міжнародною спільнотою як свідчення того, що КНР здатна пропонувати альтернативні підходи до безпеки на Близькому Сході, паралельно зміцнюючи власні позиції у сфері енергетичного партнерства.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує трансформація концептуальних підходів КНР до глобальної безпеки, що відображається у створенні власних нормативно-ідеологічних моделей. Зокрема, 2022 року Пекін представив Глобальну ініціативу безпеки (Global Security Initiative), яка позиціонується як альтернативна західним моделям архітектура безпеки, побудована на принципах «недільної безпеки», «невтручання у внутрішні справи» та «взаємоповаги до суверенітету» [42]. За задумом КНР, ця ініціатива має створити умови для політичного врегулювання конфліктів шляхом діалогу, а не силового тиску, що, відповідно, дозволяє Пекіну позиціонувати себе як захисника глобальної стабільності [86]. Більш того, участь Китаю у міжнародних миротворчих операціях дедалі частіше розглядається як інструмент зміцнення військово-технічного потенціалу та можливість перевірки боєздатності підрозділів Народно-визвольної армії Китаю в умовах наближених до бойових [40]. Примітно, що у 2017 році в Джибуті Китай відкрив свою першу за межами країни військово-логістичну базу, яка офіційно призначена для підтримки миротворчих операцій ООН, боротьби з піратством у Аденській затоці та забезпечення безпеки торговельних маршрутів [75]. Це рішення, ухвалене 1 серпня 2017 року, стало знаковою подією, адже продемонструвало готовність КНР використовувати військову інфраструктуру для забезпечення власних глобальних інтересів.

Не менш важливою складовою стратегічної участі КНР у глобальній системі безпеки є її посилена взаємодія з регіональними організаціями та форумами, що функціонують поза традиційними інститутами Заходу. Наприклад, у межах форуму «Китай-Африка» (FOCAC), започаткованого 2000 року, Китай системно розвиває програми безпекового співробітництва з африканськими державами, включно з підготовкою військових кадрів, забезпеченням обладнанням та підтримкою національних силових структур

[67]. Таке партнерство, з одного боку, створює умови для зміцнення стабільності в африканському регіоні, а з іншого, сприяє поширенню китайських стандартів безпеки та управління. Особливо показовим у цьому зв'язку є досвід співпраці Китаю з Ефіопією та Нігерією, де Пекін підтримує не лише економічні проєкти, але й програми підготовки поліції, кібербезпеки та антитерористичних підрозділів. Наприклад, у 2018-2021 рр. Китай реалізував спільні програми для підвищення потенціалу Національної поліції Нігерії, забезпечуючи обладнанням та спеціальною технікою для боротьби з терористичними угрупованнями на кшталт «Боко Харам» [67].

Також стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки включають активну роль у механізмах боротьби з піратством. З 2008 року Китай бере участь у міжнародних антипіратських операціях біля берегів Сомалі, де понад дві тисячі китайських військових моряків забезпечували охорону торговельних суден та супровід гуманітарних конвоїв [75]. Участь у цих операціях не лише демонструвала відповідальність Китаю за міжнародну навігаційну безпеку, але й дозволяла флоту НВАК поступово нарощувати операційний досвід у віддалених морських регіонах. КНР також посилює свою участь у міжнародних операціях з реагування на надзвичайні ситуації та гуманітарних місіях, що набуває особливого значення в умовах глобальних криз. Під час епідемії Еболи в Західній Африці у 2014–2016 роках Китай був одним із найбільших донорів матеріально-технічної допомоги, направивши понад 1200 медичних працівників і надавши фінансову підтримку для створення медичних центрів [67]. Хоча такі дії часто розглядають крізь призму «вакцинної дипломатії», вони водночас підсилюють глобальну роль Китаю як гуманітарного актора [10].

Крім того, КНР бере участь у врегулюванні стратегічних конфліктів, хоча її медіація здебільшого орієнтована на дипломатію «тихої сили». Китай відіграє помітну роль у процесах щодо Корейського півострова, виступаючи посередником у діалозі між КНДР, Південною Кореєю та США [17]. Попри складність та нестабільність переговорів, Пекін наполягає на необхідності підтримання шестистороннього формату та недопущення ескалації, що

відповідає його стратегічним інтересам у регіоні. Не можна оминути увагою і те, що Китай поступово намагається взяти участь у врегулюванні конфлікту в Афганістані після виходу військ США у 2021 році. Участь Пекіна полягає у підтримці регіональних форматів безпеки, зокрема «Розширеної трійки» (Китай, РФ, США, Пакистан), та пошуку шляхів стабілізації держави, яка посідає важливе місце у китайських стратегічних інтересах, включаючи безпеку кордонів Сіньцзяну та перспективи розвитку ініціативи «Один пояс, один шлях» [93].

Стратегічний вимір участі Пекіна у глобальній безпеці охоплює також інструменти публічної дипломатії та інформаційного впливу. Китай намагається формувати позитивний міжнародний імідж, використовуючи такі інституції, як Інститут Конфуція, China Global Television Network (CGTN) чи Китайське агентство міжнародного співробітництва та розвитку [2]. Участь у миротворчих операціях часто висвітлюється у китайських медіа як доказ конструктивної ролі КНР, що сприяє міжнародному поширенню наративу про Китай як «державу-миротворця» [71]. Не менш важливим є питання критики та викликів, з якими стикається Китай у процесі участі в глобальній системі безпеки. Наприклад, західні держави нерідко звинувачують Пекін у використанні миротворчості та міжнародних організацій для розширення геополітичного впливу [52]. Деякі експерти також зазначають, що Китай інколи обмежує участь у тих місіях, які можуть створювати ризики для її персоналу, натомість віддаючи перевагу тим, що мають значну політичну або економічну цінність [24]. Окрім того, просування концепції «недільної безпеки» часто сприймається як критика західних союзницьких альянсів, включно з НАТО, що, відповідно, створює додаткові напруження у відносинах.

КНР також стикається зі структурними обмеженнями в реалізації глобальних безпекових стратегій. Зокрема, Китай, попри швидку модернізацію своєї армії, досі не має досвіду повномасштабних бойових операцій за кордоном, що може обмежувати його потенціал у кризових ситуаціях високої інтенсивності [75]. Крім того, незважаючи на економічні

можливості, Китай змушений діяти обережно, уникаючи надмірного міжнародного тиску та спроб «стримування», що можуть виникати у відповідь на розширення його глобальної присутності [49]. Однак, попри ці виклики, стратегічне значення участі КНР у глобальній системі безпеки продовжує зростати. Пекін демонструє готовність інвестувати у нові механізми партнерства, розвивати інституціональну взаємодію та зміцнювати роль у миротворчих операціях [86]. Очевидно, що у майбутні десятиліття Китай формуватиме один із ключових полюсів міжнародної системи, у рамках якого безпековий компонент відіграватиме все більш помітну роль [81].

Можна стверджувати, що стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки охоплюють широкий спектр інструментів, від діяльності в ООН та миротворчих місіях до економічної дипломатії, боротьби з піратством, медіації та розбудови власних міжнародних інституцій. Китай прагне створити модель глобального порядку, в якій багатополярність, економічна взаємозалежність та відмова від політики силового домінування відіграватимуть ключову роль. Більш того, він намагається поєднати традиційні механізми безпеки з новими викликами XXI ст.: кіберзагрозами, пандеміями, нестабільністю регіональних режимів. Зрештою, участь КНР у міжнародних організаціях та миротворчих операціях є не лише проявом зовнішньополітичного прагматизму, але й важливою складовою формування нового образу Китаю як глобального архітектора безпеки. Незважаючи на суперечливе сприйняття його політики у різних регіонах світу, Китай продовжує послідовно зміцнювати свої позиції у сфері міжнародного миру та безпеки, що робить його одним із ключових акторів сучасної геополітичної арени.

3.3. Цифровий та технологічний вимір безпекової стратегії КНР у глобальному середовищі: досвід для України

Цифровий та технологічний вимір безпекової стратегії КНР, безперечно, став одним із ключових елементів формування її статусу як глобального актора у сучасній системі міжнародної безпеки. Протягом останніх десятиліть, а особливо після ухвалення у 2017 році Стратегії національної безпеки в нову епоху, Китай визначив цифрову сферу як пріоритетний простір стратегічного суперництва, розвитку й контролю. У цьому контексті суттєво зросла роль таких напрямків, як кібербезпека, штучний інтелект, великі дані, квантові технології, а також національна цифрова інфраструктура, що створює підґрунтя для реалізації амбіцій Пекіна як у регіональному, так і в глобальному вимірі. Передусім варто зазначити, що концептуально цифрова безпека КНР ґрунтується на ідеї «суверенного інтернету», тобто контролю за інформаційними потоками в межах держави та створення власних платформ і технологічних рішень, здатних мінімізувати зовнішню залежність. Як відомо, саме у 2015 році Китай ухвалив Закон про національну безпеку, у якому вперше було чітко окреслено кіберпростір як сферу стратегічного значення. У 2017 році цей підхід був поглиблений через Закон про кібербезпеку, що встановив жорсткі вимоги до зберігання даних, локалізації технологій та контролю цифрових сервісів [13]. Відтоді Пекін активно просуває ідею «цифрового суверенітету» на міжнародних платформах, зокрема під егідою ШОС, одночасно вибудовуючи власні механізми технологічного впливу.

Паралельно Китай формує комплексну модель технологічної модернізації, яка, зрештою, стала складовою національної стратегії «Made in China 2025». Згідно з цією програмою, країна має зменшити залежність від імпортних високих технологій щонайменше на 40 % у ключових секторах, зокрема у виробництві мікрочипів, робототехніці, телекомунікаціях, а також у сфері штучного інтелекту [64]. У результаті, такі державні гіганти, як Huawei, Alibaba Cloud, Baidu та Tencent, перетворилися на провідних акторів не лише внутрішнього, а й міжнародного технологічного ринку. Сьогодні, наприклад,

китайські компанії забезпечують понад 60 % глобальної інфраструктури 5G, що надає Пекіну стратегічну перевагу в конкуренції за цифровий вплив [76]. Окремої уваги заслуговує питання штучного інтелекту, який у КНР стратегічно розглядається не тільки як інструмент економічного розвитку, а й як засіб військово-політичної переваги. У 2017 році Державна рада Китаю ухвалила Національний план розвитку штучного інтелекту, який встановив амбітну мету: зробити країну світовим лідером у цій сфері до 2030 року [17]. Власне, цей план включав інтенсивне розгортання AI-рішень у сферах прогнозування ризиків, забезпечення суспільної безпеки, розвідки та боротьби з тероризмом. Китай активно застосовує системи розпізнавання облич у мегаполісах, створює автоматизовані центри моніторингу, а також впроваджує алгоритми прогнозування кримінальних активностей, усе це формує специфічну модель «цифрової державності», де безпека розглядається через призму максимальної технологічної керованості [50].

У глобальному середовищі технологічний вимір безпеки КНР набуває значення також через реалізацію глобальних цифрових ініціатив у межах проєкту «Один пояс, один шлях», зокрема його складової – «Цифровий шовковий шлях». Із 2015 року Китай інвестував десятки мільярдів доларів у будівництво телекомунікаційних мереж, дата-центрів, супутникової інфраструктури й цифрових сервісів у понад 80 країнах Азії, Африки та Європи [34]. Фактично Пекін використовує цифрові інвестиції як інструмент політичного впливу, адже інфраструктурна залежність створює додаткові канали для розширення китайського стратегічного контролю. Участь китайських компаній у розвитку 5G у Сербії або Пакистані супроводжувалася підписанням угод про співпрацю у сфері безпеки та інформаційного контролю, що є показовим прикладом поєднання технологічного й геополітичного впливу. Не менш важливо, що КНР активно розвиває військово-технологічний аспект цифрової безпеки. Наразі Китай є лідером у розробці технологій безпілотних систем, автономної зброї, роботизованих військових платформ, гіперзвукових ракет, а також у створенні алгоритмічних систем управління військовими операціями. Зокрема, у 2022 році Пекін

презентував концепцію «інтелектуалізованих бойових дій», яка передбачає інтеграцію AI у командно-штабні процеси, забезпечення логістики та системи навігаційного аналізу [97]. Такий підхід кардинально змінює якість і швидкість ухвалення рішень на полі бою, а отже – посилює конкурентоспроможність збройних сил КНР.

Усі зазначені тенденції створюють важливий масив досвіду для України, яка, безумовно, стоїть перед необхідністю перегляду власної безпекової доктрини в умовах тривалої війни та глибокої цифрової трансформації. Насамперед актуальним є питання нарощування національної кіберстійкості. Китай демонструє, що критична цифрова інфраструктура має бути максимально захищеною, а також, по можливості, автономною. Україна вже пройшла суттєвий шлях у формуванні системи кібербезпеки (особливо після 2014 року), однак саме досвід КНР у побудові багаторівневої моделі контролю даних і цифрових систем може бути корисним для розробки власних стандартів стійкості [13]. Важливим уроком може стати й стратегічний підхід до розвитку штучного інтелекту. Україна має значний людський капітал у сфері IT, проте державна політика у цьому напрямку поки що не є системною. Досвід Китаю доводить, що довгострокові програми розвитку AI, національні інвестиції та інтеграція штучного інтелекту у безпекові структури здатні суттєво підвищити можливості держави у протидії зовнішнім загрозам [17]. Це стосується як аналітичної обробки даних, так і систем раннього попередження про кібератаки, дезінформацію чи військову активність противника.

У цьому контексті доцільно наголосити, що цифрова модернізація безпекової політики КНР нерозривно пов’язана з ідеєю інтегрованого управління національною безпекою, яке передбачає поєднання традиційних військових інструментів з високотехнологічними засобами контролю та аналізу. Китайська модель спирається на принцип «загальної національної безпеки» (overall national security outlook), вперше концептуалізований у 2014 році, який розширює поняття безпеки до економічної, соціальної, екологічної, інформаційної та навіть ідеологічної сфер [57]. Власне, цифрові технології в

цьому підході виступають фундаментальним інструментом координації та моніторингу всіх ключових напрямів, забезпечуючи швидкий збір інформації, аналітику та оперативність прийняття рішень. У 2020 році Китай оголосив про створення Національної бази великих даних з безпеки, яка стала платформою для координації між силовими структурами, органами розвідки, кіберпідрозділами та цивільними адміністраціями [38]. Цей крок є свідченням переорієнтації безпекової моделі КНР на «даноцентризм», тобто залежність ефективності державного управління від кількості та якості оброблюваних даних. Для України важливим є те, що подібні системи дозволяють швидко визначати критичні ризики, прогнозувати загрози та оптимізувати реагування на деструктивні дії у цифровому середовищі.

Разом із тим глобальні технологічні ініціативи Китаю мають і стратегічно-комунікаційний вимір. Пекін активно просуває власні стандарти у галузі цифрового врядування, кіберрегулювання та штучного інтелекту. Наприклад, у 2021 році було представлено ініціативу Global Initiative on Data Security, спрямовану на створення альтернативного, відмінного від західного, набору принципів поводження з даними [36]. Ця ініціатива, хоча й не стала глобально домінантною, демонструє, що Китай прагне не лише зміцнити внутрішній цифровий суверенітет, а й впливати на формування нових міжнародних правил у цифровому просторі. З огляду на це, Україні доцільно ретельно аналізувати подібні форми «нормативної експансії», щоб вибудовувати власну цифрову дипломатію й визначати баланс між інтеграцією у євроатлантичні стандарти та співпрацею зі східними партнерами.

Так само важливою складовою є розвиток Китаєм технологій спостереження та соціального моніторингу, що стали елементом як внутрішньої політики, так і зовнішнього експорту технологій. Система «соціального рейтингу», яка почала реалізовуватися з 2014 року, хоча й не є уніфікованою по всій країні, стала одним із найвідоміших прикладів використання цифрових технологій для контролю поведінки населення [50]. Китайські системи відеоспостереження, розпізнавання облич та аналітики

поведінкових патернів уже експортуються до десятків країн, зокрема в Азії, Африці та Латинській Америці. Для України, яка прагне дотримуватися високих демократичних стандартів, цей досвід є радше застереженням: цифрова безпека не повинна перетворюватися на інструмент надмірного контролю над громадянами.

У військовому вимірі Китай активно працює над створенням концепції «мережево-центричних» та «інтелектуалізованих» війн, які базуються на максимальній автоматизації, безпілотних системах та алгоритмічному аналізі бойового простору [97]. Китайські збройні сили розвивають системи автономних надводних і підводних апаратів, дрони-рой, а також інтелектуальні системи навігації та прицілювання. У 2021 році повідомлялося про тестування прототипів бойових дронів, здатних діяти у повністю автоматичному режимі з мінімальним людським контролем [75]. Усе це створює нову парадигму ведення бойових дій, у якій ключову роль відіграє не стільки чисельність армії, скільки технологічний рівень її озброєння та система управління.

Окрім того, Україні варто звернути увагу на технологічну модернізацію оборонного сектору, що є ключовим у китайській моделі. Розвиток власних безпілотних систем, сенсорних мереж, засобів радіоелектронної боротьби, а також інтелектуальних систем управління, може стати основою для підвищення ефективності української оборони. За прикладом КНР, державна політика у цій сфері повинна поєднувати потенціал приватних компаній та державних інституцій, формуючи так звану «технологічну синергію» [73].

Нарешті, досвід Китаю у розвитку цифрової дипломатії також заслуговує на увагу. Використання технологічних платформ для просування власних наративів, формування державного іміджу та протидії інформаційним загрозам стає обов’язковим компонентом сучасної зовнішньої політики [13]. Україна, яка стикається з масштабними інформаційними атаками, може посилити свою цифрову присутність, розбудовуючи мережі стратегічних комунікацій і створюючи ефективні онлайн-інструменти публічної дипломатії. Для України цей аспект є надзвичайно актуальним.

Війна проти Росії довела, що технології, передусім безпілотники, радіоелектронна боротьба, системи супутникової розвідки, аналітика даних у реальному часі, стають вирішальними чинниками ефективності оборони.

Китайський досвід доводить, що технологічна автономія та інноваційність здатні суттєво підвищити стійкість держави [76]. Україна вже створює власні технологічні кластери оборони, але взаємодія з міжнародними партнерами, інвестиції у сферу штучного інтелекту та розвиток високотехнологічних виробництв можуть посилити позиції держави у довгостроковій перспективі.

Крім того, цифровий вимір китайської безпеки демонструє важливість державно-приватного партнерства. Китайські технологічні компанії фактично інтегровані у політику національної безпеки, адже вони забезпечують як інфраструктуру, так і експертні можливості для держави [73]. Для України корисним є досвід створення гібридних моделей взаємодії між державою та IT-сектором, коли інновації приватних компаній стають частиною державної оборонної системи. Власне, українські успіхи у сфері цифрових рішень, від «Дії» до систем штучного інтелекту на полі бою, свідчать про значний потенціал такої співпраці.

Однак, разом із позитивними аспектами, досвід КНР містить і певні ризики, які Україна має враховувати. По-перше, надмірна централізація управління цифровими потоками може створювати загрози щодо порушення прав людини та свободи слова. По-друге, експорт китайських технологій часто супроводжується політичними умовами або технологічною залежністю. По-третє, розвиток штучного інтелекту без адекватних правових та етичних рамок може призвести до неконтрольованих наслідків у сфері безпеки [50]. Тому, аналізуючи досвід Китаю, Україна має формувати збалансовану стратегію цифрової безпеки – таку, що поєднуватиме найкращі інноваційні рішення з демократичними принципами та міжнародними стандартами. Це, своєю чергою, передбачає активний розвиток нормативно-правової бази, інвестиції у кіберстійкість, підтримку технологічного підприємництва та участь у міжнародних альянсах цифрової безпеки.

У підсумку можна наголосити, що цифровий та технологічний вимір безпекової стратегії КНР є складним, динамічним та багатовекторним явищем, яке має подвійний вплив на глобальну систему безпеки. З одного боку, Китай формує передові технології, що змінюють структуру сучасного світу. З іншого, створює виклики, пов'язані з новими формами цифрового контролю, геополітичного впливу та технологічної конкуренції. Для України важливо не лише вивчити цей досвід, але й трансформувати його у власну модель, здатну забезпечити національні інтереси, зміцнити обороноздатність та інтегруватися у глобальну систему демократичної цифрової безпеки.

Висновки до розділу 3

Можна стверджувати, що суперництво між КНР та США стало ключовим каталізатором трансформації сучасного безпекового порядку, причому його наслідки простежуються на глобальному, регіональному та локальному рівнях. З одного боку, посилення конкуренції між двома провідними центрами сили формує нові правила взаємодії у міжнародній системі, зумовлюючи появу альтернативних інституційних механізмів, а з іншого, стимулює держави до перегляду власних стратегій, адже баланс між співпрацею та стримуванням стає дедалі складнішим. Водночас, слід зазначити, що у результаті цієї динаміки виникає поліцентрична структура безпеки, де важливими стають не лише традиційні військово-політичні ресурси, а й інформаційно-технологічні інструменти впливу.

Стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки, зокрема активізація в ООН, ШОС, БРІКС, а також у низці миротворчих операцій, свідчать про прагнення Пекіна позиціонувати себе як відповідального й системного актора. Китайська держава, як відомо, нарощує внески до миротворчих місій, розширює присутність у структурах колективної безпеки та, фактично, формує власний підхід до врегулювання конфліктів, заснований на принципах невтручання та економічної підтримки. Хоча цей підхід інколи критикують за недостатню увагу до прав людини, він, проте, є частиною

більш масштабної стратегії, створення альтернативних моделей глобального управління.

Не менш важливим є цифровий та технологічний вимір безпекової політики КНР, який охоплює розвиток штучного інтелекту, систем масового спостереження, кібербезпеки та технологій подвійного призначення. У цьому контексті китайські ініціативи, такі як «Цифровий Шовковий шлях», формують нові стандарти й архітектури взаємодії у цифровому просторі. Для України, яка перебуває у стані гібридної війни та активно модернізує сектор безпеки і оборони, китайський досвід може бути корисним передусім щодо створення стійких цифрових платформ, підвищення кіберстійкості та інтеграції інновацій у національні стратегії. Суперництво США та КНР не лише змінює глобальний безпековий ландшафт, а й пропонує країнам, зокрема Україні, нові можливості й виклики для стратегічної адаптації.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження сучасних безпекових стратегій Китайської народної республіки у регіональному та глобальному вимірі, зроблено наступні висновки:

1. Розкривши поняття, структуру та визначивши типологію національної безпеки в сучасній теорії міжнародних відносин, можна стверджувати, що поняття національної безпеки у сучасній теорії міжнародних відносин набуло багатовимірного змісту. З одного боку, національна безпека розглядається як здатність держави захищати свій суверенітет, територіальну цілісність та політичну стабільність, а з іншого – як динамічна система інститутів, механізмів і стратегій, спрямованих на запобігання, нейтралізацію та подолання внутрішніх і зовнішніх загроз. При цьому, як показало дослідження, структура національної безпеки охоплює політичний, військовий, економічний, інформаційний, екологічний, гуманітарний та інші виміри, які, власне, перебувають у тісній взаємодії та взаємовпливі. Водночас важливо підкреслити, що типологізація національної безпеки дозволяє чіткіше визначити пріоритети державної політики, адже вона включає класифікацію за характером загроз, рівнем їх інтенсивності, джерелами походження, а також за сферами суспільного життя, на які вони спрямовані.

2. Визначивши особливості розвитку концепцій національної безпеки в КНР, можна відзначити, що еволюція концепцій національної безпеки в КНР відбувалася як у відповідь на внутрішні трансформації, так і під впливом змін глобального середовища. З одного боку, Китай поступово переходив від традиційного розуміння безпеки, зосередженого на державному суверенітеті та територіальній цілісності, до багатовимірної моделі, яка охоплює економічні, технологічні, ідеологічні та інформаційні аспекти. З іншого боку, сучасна стратегія безпеки КНР, що включає концепції «всеосяжної безпеки» та «спільної долі людства», базується на поєднанні неоконфуціанської філософії та прагматизму, властивого політичному курсу

Сі Цзіньпіна. Важливо підкреслити, що, попри декларативну відкритість і прагнення до миру, Китай активно розширює арсенал інструментів впливу, використовуючи технологічні інновації, цифровий контроль і глобальні економічні мережі. Сучасна модель безпеки КНР спирається на ідею синергії між внутрішньою стабільністю та зовнішнім стратегічним просуванням. У результаті формується комплексна система, в якій національні інтереси визначаються не лише через оборонні параметри, а й через здатність держави формувати нормативний порядок у міжнародних відносинах. Таким чином, концептуальні й ідеологічні основи нинішньої стратегії Китаю відображають його амбіцію стати одним із ключових центрів глобального впливу.

3. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що безпекові пріоритети КНР у Східній та Південно-Східній Азії формуються під впливом поєднання геополітичних, економічних і стратегічних чинників, які, своєю чергою, визначають характер її регіональної поведінки. Передусім Китай прагне забезпечити стабільне безпекове середовище навколо власних кордонів, адже саме воно є передумовою сталого економічного розвитку та збереження політичної стабільності. Водночас Пекін активно розширює свій вплив у Південно-Східній Азії, використовуючи, з одного боку, економічні інструменти: інвестиції, інфраструктурні проєкти, торгівлю, а з іншого – нарощування військово-морської присутності, що, як відомо, посилює напругу в Південно-Китайському морі. Крім того, для КНР надзвичайно важливим є контроль над ключовими морськими шляхами та захист власних інтересів у межах ініціативи «Один пояс, один шлях». Разом із тим політика КНР у Центральній Азії має свої специфічні риси: вона ґрунтується не лише на економічній взаємозалежності, але й на спільних загрозах, таких як екстремізм і транскордонна злочинність. Саме тому діяльність КНР в межах Шанхайської організації співробітництва відіграє провідну роль, слугуючи платформою для координації зусиль у сфері безпеки та зміцнення регіональної стабільності. У підсумку можна зазначити, що КНР прагне поєднати

інструменти жорсткої та м’якої сили, створюючи багатовимірну систему безпекового впливу на прилеглі регіони.

4. Досліджуючи стратегію «Один пояс, один шлях», слід зазначити, що вона виступає не лише масштабним інфраструктурним проєктом, але й комплексним інструментом регіонального впливу та безпеки, який поєднує економічні, політичні та геостратегічні механізми. Вона дозволяє КНР формувати нові логістичні й енергетичні маршрути, що, у свою чергу, сприяє зменшенню залежності від традиційних шляхів постачання та підвищенню стійкості національної економіки. Водночас, дана ініціатива створює підґрунтя для посилення міждержавної взаємодії, оскільки, з одного боку, забезпечує притік інвестицій у країни-учасниці, а з іншого, розширює політичний вплив КНР у регіональному та глобальному вимірах. До того ж, стратегія поступово трансформується з економічного проєкту у багатовекторний безпековий інструмент, що передбачає координацію дій у сфері кіберзахисту, боротьби з транснаціональними загрозами та стабілізації периферійних територій. Сучасні безпекові стратегії КНР, безумовно, поєднують регіональні пріоритети та глобальні амбіції, що особливо помітно у проєкті «Один пояс, один шлях». Ця ініціатива, спрямована на формування нових транспортних, економічних і політичних зв’язків, водночас виступає інструментом зміцнення безпеки КНР. Зокрема, створення інфраструктурних коридорів у Центральній Азії дозволяє Китаю мінімізувати ризики енергетичної залежності, тоді як морські маршрути, наприклад, у Південно-Східній Азії, допомагають контролювати стратегічні вузли постачання. Така стратегія, по суті, інтегрує економічну експансію з механізмами довгострокового геополітичного впливу. У цьому контексті ініціатива стає важливим елементом забезпечення довгострокового впливу КНР, водночас створюючи як можливості, так і виклики для інших держав, зокрема тих, що прагнуть зберегти стратегічну автономію та збалансовані відносини у Східній Європі й Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

5. Визначено, що роль КНР у сучасній глобальній системі безпеки є багатовимірною та динамічною, адже республіка одночасно виступає як центр економічної потужності, технологічного впливу та геополітичного переосмислення міжнародних правил. З одного боку, КНР прагне позиціонувати себе як відповідального актора, що підтримує багатополярність, інституційний діалог та розвиток механізмів колективної безпеки; з іншого – його стратегія незмінно передбачає розширення простору власного впливу, що породжує структурну напругу у відносинах зі США. Водночас, як свідчить сучасна практика, конкуренція між КНР і США охоплює військову, технологічну й ідеологічну площини, але, разом із тим, не виключає окремих форматів співпраці у сфері кліматичної політики, глобальної торгівлі чи нерозповсюдження ядерної зброї. Загалом, специфіка взаємодії КНР з іншими центрами сили полягає у постійному балансуванні між стратегічною автономією та прагматичними компромісами, що, зрештою, визначає конфігурацію глобальної безпеки у XXI ст.

6. Визначено, що глобальна стратегія КНР постає як багатовимірна система, у якій економічні, політичні, безпекові та технологічні інструменти інтегруються в єдину модель довгострокового впливу. КНР, прагне зміцнити позиції у глобальних ланцюгах постачання та забезпечити домінування у високотехнологічних сферах, включно зі штучним інтелектом, кібербезпекою та космічними технологіями. Зокрема, КНР є одним із найбільших контрибуторів миротворчих місій ООН, направляючи військових медиків, інженерні підрозділи та поліцейські контингенти до Південного Судану, Малі й Лівану. До того ж, Пекін поглиблює співпрацю з такими структурами, як ШОС та АСЕАН, розвиваючи спільні механізми реагування на транскордонні загрози. Стратегія КНР є не лише зовнішньополітичним проєктом, а й інструментом внутрішнього розвитку, що дозволяє нарощувати національну потугу. Для України, своєю чергою, важливим є усвідомлення того, які елементи цього досвіду можуть бути адаптовані до власних потреб. Зокрема, варто звернути увагу на інвестиції в інновації, розвиток цифрової

інфраструктури, диверсифікацію зовнішньоекономічних зв’язків. Крім того, Україні варто врахувати китайську модель диверсифікації торговельних маршрутів, адже, скажімо, створення альтернативних логістичних коридорів підвищує стійкість економіки до зовнішніх шоків. Нарешті, надзвичайно корисним є підхід КНР до розвитку цифрової інфраструктури, який передбачає системну модернізацію державних сервісів та безперервне оновлення стандартів кібербезпеки. Крім того, досвід КНР продемонстрував, що ефективна стратегія безпеки має спиратися на довгострокове планування, узгодження державних політик і послідовне формування позитивного міжнародного іміджу. Отже, застосування окремих практик КНР може сприяти посиленню стратегічної автономії України в умовах сучасних глобальних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи / пер. з англ. Київ: Фабула, 2019. 288 с.

2. Бульбенюк С. С. Геополітичні й геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження. *Китаєзнавчі дослідження*. 2022. № 2. С. 39-53. URL: https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/206/193 (дата звернення: 6.10.2025).

3. Гасюк Д. Сі Цзіньпін пояснив, чим важливі відносини із ЄС. 2023. URL: https://glavcom.ua/world/world-politics/vidnosini-mizh-kitajem-ta-jes-je-osnovoju-zovnishnoji-politiki-kitaju-si-tszinpin-919179.html (дата звернення: 8.10.2025).

4. Голод В., Бурцев Д. Напруженість довкола Тайваню: чи є загроза нової війни? *Укрінформ.* 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3696972-napruzenist-dovkola-tajvanu-ci-e-zagroza-novoi-vijni.html (дата звернення: 9.10.2025).

5. Голянич Б. В., Божок Р. Ю. Основні засади формування зовнішньої політики Китаю. *Донецький національний університет імені Василя Стуса. Політичне життя*. 2023. № 2. С.119-123. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14107/14009 (дата звернення: 6.10.2025).

6. Голянич Б. Зовнішні ризики безпеки Китаю: прогнози та сценарії розвитку. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. №(48). С. 74–84. https://doi.org/10.31861/mhpi2023.48.74-84 URL: https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/view/37/29 (дата звернення: 10.10.2025).

7. Голянич Б.В. 2024. Геополітичні та економічні стратегічні зміни Китаю. *Політичне життя*. 2024. №2. С.196-202. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.26. (дата звернення: 11.10.2025).

8. Гриценко А. Просування Китаєм глобальної стратегії безпеки та розширення його присутності в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну. *Аналітичний портал. Зовнішня політика України*. 2023. URL:

https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/11/Ukr_CIS_10_China_LAC.pdf (дата звернення: 13.10.2025).

9. Гудзь А. М., Павленко В. І. Основні проблеми формування стратегії безпеки Європейського Союзу. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*. 2022. № 2. С. 21-26. DOI: https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-19-2-21-26 (дата звернення: 5.10.2025).

10. Дорош Л., Яблонська М. «М'яка» сила Китаю: оцінка ефективності та реакція на сучасні виклики. *Гуманітарні візії*. 2021. Т. 7. № 2. С. 22-27. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25298/stattyadorosh2227_1.pdf (дата звернення: 6.10.2025).

11. Дужа І., Мельник Л., Грек І. Індо-Тихоокеанський регіон в стратегії США. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. №46. С. 285-290.

12. Комліченко А. Зовнішньополітична стратегія КНР. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2021. №4(1). С. 95-104. https://doi.org/10.15421/342111 URL: https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1046/1479 (дата звернення: 8.10.2025).

13. Копілка М. «Гостра сила» в стратегії інформаційної безпеки Китаю. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. №1(7). С. 68-80. URL: https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/129/114 (дата звернення: 6.10.2025).

14. Кулицький С. Глобальна експансія Китаю та проблеми розвитку української економіки. *Україна: події, факти, коментарі*. 2021. №2. С. 37–50.

15. Лікарчук Д.С. Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. *Регіональні студії ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2021. №25. С. 26-32.

16. Лікарчук Н. В. Глобалізаційний вимір зовнішньополітичної доктрини Китаю. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 1. С. 102–110. URL: https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/45/42 (дата звернення: 10.10.2025).

17. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : моногр. Київ: В.А. Ліпкан, 2023. 384 с.

18. Неліпа Д.В., Ворона М.П. Геополітичний вимір зовнішньої політики Китаю на пострадянському просторі: повзуча економічна експансія. *Політичне життя*. 2024. 203-211. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.27.

19. Підберезних І.Є. Політика балансування забезпечення національної безпеки США, Китаю та країн Південно-Східної Азії. *Юридична наука*. 2020. №10 (112). С.5–12. DOI: https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-112-10.01 URL: https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/520/493 (дата звернення: 6.10.2025).

20. Скороход В. Підходи Китаю до ролі ООН у врегулюванні конфліктів на Близькому Сході в період «холодної війни». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. №2 (52). С. 10-14.

21. Філіппова В. Д. Стратегічний механізм забезпечення національної безпеки. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 4(91). DOI: https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.4.59

22. Чупрій Л. Геополітична роль Китаю в сучасному глобалізованому світі. *Журнал «Українознавство» Науково-дослідного інституту українознавства*. 2022. № 2 (83). С. 237-238. URL: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/261062/258307 (дата звернення: 6.10.2025).

23. Шамраєва В.М. Китайська Народна Республіка у регіональних системах забезпечення міжнародної безпеки: нормативно-правове забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.*

Серія: Право. 2024. Том 4 № 84. С. 360-365. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312334/303360 (дата звернення: 12.10.2025).

24. Abb P. China's New Global Security Initiative. *PRIF Spotlight 2/2023.* Frankfurt am Main: Peace Research Institute Frankfurt, 2023. URL: https://www.prif.org/fileadmin/Daten/Publikationen/PRIF_Spotlights/2023/Spotlight_2_2023_barrierefrei.pdf (Last accessed: 7.10.2025).

25. Abstract of white paper on China's national security in new era. *State Council Information Office.* 2025. URL: https://english.www.gov.cn/news/202505/12/content_WS6821a354c6d0868f4e8f279a.html (Last accessed: 8.10.2025).

26. An Analysis of China's White Paper on National Security in the New Era. *NBR (Asia Insight).* 2025. URL: https://www.nbr.org/publication/an-analysis-of-chinas-white-paper-on-national-security-in-the-new-era/ (Last accessed: 5.10.2025).

27. Anderson N.D., Press D.G. Access Denied: The Sino-American Contest for Military Primacy in Asia. *International Security.* 2025. Vol. 50, № 1. URL: https://direct.mit.edu/isec/article/50/1/118/132730/Access-Denied-The-Sino-American-Contest-for (Last accessed: 12.10.2025).

28. Asia Power Index 2024 – China Country Profile. *Lowy Institute.* 2024. URL: https://power.lowyinstitute.org/countries/china/ (дата звернення: 15.10.2025).

29. Asia Power Index 2024: Key Findings Report. *Lowy Institute.* Sydney: Lowy Institute, 2024. 40 p. URL: https://power.lowyinstitute.org/downloads/lowy-institute-2024-asia-power-index-key-findings-report.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

30. Asia-Pacific Regional Security Assessment 2023. Full report. *IISS.* London: IISS, 2023. 166 p. URL: https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/publications---free-files/aprsa-2023/aprsa-2023.pdf (Last accessed: 9.10.2025).

31. Asia-Pacific Regional Security Assessment 2023: Key developments and trends. *IISS*. London: IISS, 2023. URL: https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/asia-pacific-regional-security-assessment-2023/aprsa-introduction/ (Last accessed: 6.10.2025).

32. Beckley M., Brands H. Danger Zone: The Coming Conflict with China. New York: W. W. Norton, 2022. 288 p.

33. Berge J.V., Hiim H.S. Killing them softly: China's counterspace developments and strategy. *Journal of Strategic Studies*. 2024. P. 940-963. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2024.2388658 (Last accessed: 12.10.2025).

34. Callahan W. China's «Community of Common Destiny» and the Geopolitics of the Belt and Road. *Journal of Contemporary China*. 2021. Vol. 30. № 127. P. 394-410. URL: https://www.tandfonline.com/journals/cjcc20 (Last accessed: 6.10.2025).

35. Callahan W.A. Chinese visions of self and Other: the international politics of nose aesthetics. *International Affairs*. 2023. Vol. 99. № 5. P. 2079–2099. URL: https://academic.oup.com/ia/article/99/5/2079/7242640 (Last accessed: 6.10.2025).

36. Chen X. Norm diffusion in cyber governance: China as an emerging rule-maker. *International Affairs*. 2024. Vol. 100. № 6. P. 2419–2438. URL: https://academic.oup.com/ia/article/100/6/2419/7852688 (Last accessed: 5.10.2025).

37. China Security and Risk Tracker 01/2025. *MERICS*. 2025. URL: https://merics.org/en/tracker/merics-china-security-and-risk-tracker-012025 (Last accessed: 7.10.2025).

38. China Security and Risk Tracker 02/2023. *MERICS*. 2023. URL: https://merics.org/en/tracker/merics-china-security-and-risk-tracker-022023 (Last accessed: 6.10.2025).

39. China Security and Risk Tracker 03/2023. *MERICS.* 2023. URL: https://merics.org/en/tracker/merics-china-security-and-risk-tracker-032023 (Last accessed: 12.10.2025).

40. China's Contribution to UN Peacekeeping Operations (UN Peacekeeping Fact Sheet). *Department of Peace Operations, United Nations.* 2023. URL: https://peacekeeping.un.org/en/china (Last accessed: 11.10.2025).

41. China's defence budget boost can't mask real pressures. *IISS.* 2024. URL: https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2024/03/chinas-defence-budget-boost-cant-mask-real-pressures/ (Last accessed: 6.10.2025).

42. China's Global Security Initiative. Brief. *EU Institute for Security Studies (EUISS).* 22.03.2023. URL: https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/chinas-global-security-initiative (Last accessed: 10.10.2025).

43. China's National Security in the New Era: Anxious Power, Ambitious Vision. *BeHorizon.* 2025. URL: https://behorizon.org/chinas-national-security-in-the-new-era-anxious-power-ambitious-vision/ (Last accessed: 6.10.2025).

44. China's Paper on Ukraine and Next Steps for Xi's Global Security Initiative. U.*S.-China Economic and Security Review Commission*. 03.03.2023. URL: https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-02/Chinas_Paper_on_Ukraine_and_Next_Steps_for_Xis_Global_Security_Initiative.pdf (Last accessed: 5.10.2025).

45. Chinese perspectives on strategic stability engagement with the United States. *Brookings Institution.* 21.07.2025. URL: https://www.brookings.edu/articles/chinese-perspectives-on-strategic-stability-engagement-with-the-united-states/ (Last accessed: 6.10.2025).

46. Cooper E. The Era of Coast Guards: Implications of China's Maritime Militia and CCG. *RAND Corporation*. 2024. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA3000/PEA3044-1/RAND_PEA3044-1.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

47. Crossroads of Competition: China in Southeast Asia and the Pacific Islands. *CSIS.* 20.03.2025. URL: https://www.csis.org/analysis/crossroads-competition-china-southeast-asia-and-pacific-islands (Last accessed: 11.10.2025).

48. Crossroads of Competition: China in Southeast Asia and the Pacific Islands. *CSIS (Center for Strategic and International Studies).* Washington, DC: CSIS, 2025. URL: https://www.csis.org/analysis/crossroads-competition-china-southeast-asia-and-pacific-islands (Last accessed: 15.10.2025).

49. Doshi R. The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order. Oxford: Oxford University Press, 2021. 344 p. URL: https://global.oup.com/academic/product/the-long-game-9780197527917 (Last accessed: 6.10.2025).

50. Drinhausen K., Legarda H. Comprehensive National Security unleashed: How Xi's approach shapes China's policies at home and abroad. *MERICS (Mercator Institute for China Studies).* Report. Berlin, 2022. URL: https://merics.org/en/report/comprehensive-national-security-unleashed-how-xis-approach-shapes-chinas-policies-home-and (Last accessed: 12.10.2025).

51. Duchatel M. Reading China's White Paper on National Security in the New Era. *Institut Montaigne.* 2025. URL: https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/reading-chinas-white-paper-national-security-new-era (Last accessed: 4.10.2025).

52. Ekman A. China's Global Security Initiative. EUISS Brief 5. Paris: European Union Institute for Security Studies, 2023. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_5_China%27s%20Global%20Security%20Initiative.pdf (Last accessed: 7.10.2025).

53. Fischbach J.R. Closing the gap: China homes in on US Navy VLS advantage. *IISS.* 20.12.2024. URL: https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2024/12/closing-the-gap-china-homes-in-on-us-navy-vls-advantage/ (Last accessed: 6.10.2025).

54. Flooding the Zone: China Coast Guard Patrols in 2022. *CSIS-AMTI.* 30.01.2023. URL: https://amti.csis.org/flooding-the-zone-china-coast-guard-patrols-in-2022/ (Last accessed: 10.10.2025).

55. Foot R., King A. China, Global Governance and the Community of Shared Future for Mankind. *The China Quarterly.* 2020. Vol. 242. P. 343–362. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly (Last accessed: 9.10.2025).

56. Fravel M. T. Estimating China's Defense Spending: How to Get It Wrong (and Right). *Texas National Security Review.* 2024. Vol. 7. № 3. URL: https://tnsr.org/wp-content/uploads/2024/06/TNSR-Journal-Vol-7-Issue-3-FRAVEL-2.pdf (Last accessed: 8.10.2025).

57. Fully Implement the Overall National Security Outlook. *Interpret (CSIS translation).* 2024. URL: https://interpret.csis.org/translations/fully-implement-the-overall-national-security-outlook/ (Last accessed: 6.10.2025).

58. Gordon S. M., Mullen M. G., etc. U.S.-Taiwan Relations in a New Era Responding to a More Assertive China. *Council on foreign relations.* 2023. URL: https://www.cfr.org/task-force-report/us-taiwan-relations-in-a-new-era?gad_source=1&gad_campaignid=1656581969&gbraid=0AAAAAD-E15kifSi7LACKkGprOV_xffCe4&gclid=Cj0KCQjwl5jHBhDHARIsAB0YqjxwCu9mdegwIvY6Z88v0psjpZE6oA93ORbEtccOq1oPJO2tf0IY3tIaAiHJEALw_wcB (Last accessed: 12.10.2025).

59. Haroche P. NATO Facing China: Responses and Adaptations. *Survival.* 2022. Vol. 64. № 3. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396338.2022.2078047 (Last accessed: 8.10.2025).

60. Haug S. The United Nations and China's Belt and Road Initiative. *International Affairs.* 2024. Vol. 100. № 3. P. 1207–1230. URL: https://academic.oup.com/ia/article-pdf/100/3/1207/57436913/iiae020.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

61. Helmus T.C., Grocholski K.R., Liggett T., Rhoades A.L., Savitz S., Palmer K. Understanding and Countering China's Maritime Gray Zone Operations. *RAND Corporation. Research Report.* 2024. 157 p. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA2900/RRA2954-1/RAND_RRA2954-1.pdf (Last accessed: 11.10.2025).

62. How Interagency Campaigns Can Counter Chinese Gray Zone Incursions in the Pacific. *CSIS.* 13.03.2025. URL: https://www.csis.org/analysis/how-interagency-campaigns-can-counter-chinese-gray-zone-incursions-pacific (Last accessed: 7.10.2025).

63. ITOW: Report to the 20th National Congress of the Communist Party of China. *Air University (CASI).* Maxwell AFB, 2022. URL: https://www.airuniversity.af.edu/CASI/Display/Article/3209912/itow-report-to-the-20th-national-congress-of-the-communist-party-of-china/ (Last accessed: 4.10.2025).

64. Jin E. A Policymaker's Guide to China's Technology Security Strategy. *ITIF.* 2025. URL: URL: https://www2.itif.org/2025-chinese-tech-security.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

65. Kamphausen R. D., Holliday D. T., Logan D. C. (eds.). China's Military Decision-Making in Times of Crisis and Conflict. Washington, D.C.: NBR, 2023. 190 p. URL: https://nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/chinas-military-decision-making_sep2023.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

66. Kang D. C. What Does China Want?. *International Security*. 2025. Vol. 50. № 1. P. 46-81. URL: https://direct.mit.edu/isec/article/50/1/46/132729/What-Does-China-Want (Last accessed: 12.10.2025).

67. Lammich G. China's Evolving Security Engagement in Africa: Policies, Strategies and Implications. *European Journal of International Security*. 2024. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-international-security/article/chinas-evolving-security-engagement-in-africa-

policies-strategies-and-implications/7D14C9E14EC6C36815A28B7825D13F98 (Last accessed: 11.10.2025).

68. Liang X., Tian N., Lopes S.D., etc. Trends in World Military Expenditure, 2024. *Stockholm International peace research institute*. 2025. URL: https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024 (Last accessed: 10.10.2025).

69. Lin B., Garafola C.L., Mcclintock B., etc. Corporation. Competition in the Gray Zone: Countering China's Coercion Against U.S. *Allies and Partners in the Indo-Pacific.* Santa Monica: RAND, 2022. 296 p. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA500/RRA594-1/RAND_RRA594-1.pdf (Last accessed: 7.10.2025).

70. Lind J. Back to Bipolarity: How China's Rise Transformed America's *Global Strategy. International Security.* 2024. Vol. 49, № 2. P. 7–15. URL: https://direct.mit.edu/isec/article/49/2/7/125214/Back-to-Bipolarity-How-China-s-Rise-Transformed (Last accessed: 6.10.2025).

71. Lo A.H.L. Strategic Narratives of China's Foreign Policy: Host Diplomacy and National Image Branding. London: Royal Holloway, University of London, 2025. 455 p.

72. Mazarr M.J., Frederick B., Drennan J.J. Understanding Influence in the Strategic Competition with China. *Rand.* 2021. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA290-1.html (Last accessed: 5.10.2025).

73. Meick E., Hsu A. China's Military-Civil Fusion and the Global Security Order. *US-China Economic and Security Review Commission Staff Report*. 2021. 52p. URL: https://www.uscc.gov/trade-bulletins/china-bulletin-september-16-2025 (Last accessed: 12.10.2025).

74. Mikhailov D.I. Optimizing National Security Strategies through LLM-Driven Artificial Intelligence Integration. *arXiv preprint.* 2023. URL: https://arxiv.org/abs/2305.13927 (Last accessed: 10.10.2025).

75. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2023. *U.S. Department of Defense.* Washington, D.C.: DoD, 2023. URL: https://media.defense.gov/2023/Oct/19/2003323409/-1/-1/1/2023-MILITARY-AND-SECURITY-DEVELOPMENTS-INVOLVING-THE-PEOPLES-REPUBLIC-OF-CHINA.PDF (Last accessed: 8.10.2025).

76. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2024. U.S. *Department of Defense.* Washington, DC, 2024. 212 p. URL: https://media.defense.gov/2024/Dec/18/2003615520/-1/-1/0/MILITARY-AND-SECURITY-DEVELOPMENTS-INVOLVING-THE-PEOPLES-REPUBLIC-OF-CHINA-2024.PDF (Last accessed: 6.10.2025).

77. Olsen J. P. Democratic Accountability and the Changing European Security Landscape. *European Political Science Review*. 2017. Vol. 9. No. 4. P. 519-537.

78. Overview of ASEAN-China Comprehensive Strategic Partnership. *ASEAN Secretariat.* Jakarta: ASEAN, 2024. 9 p. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2024/06/Overview-of-ASEAN-China-CSP-12-June-2024.pdf (Last accessed: 4.10.2025).

79. Plan of Action to Implement the ASEAN-China Strategic Partnership 2026–2030. *ASEAN-China.* Jakarta: ASEAN, 2025. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2025/08/Final-ASEAN-China-POA-2026-2030.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

80. Pulling Back the Curtain on China's Maritime Militia. *CSIS & C4ADS.* Washington, DC: CSIS, 2021. URL: https://amti.csis.org/behind-the-curtain-an-update-on-hainans-maritime-militia/ (Last accessed: 12.10.2025).

81. Rolland N. China's Vision for a New World Order. *National Bureau of Asian Research Special Report.* 2020. № 83. 80 p. URL: https://www.nbr.org/publication/chinas-vision-for-a-new-world-order (Last accessed: 11.10.2025).

82. SIPRI Yearbook 2024 (Summary). *SIPRI.* Stockholm International Peace Research Institute, 2024. 28 p. URL:

https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-06/yb24_summary_en_2_1.pdf (Last accessed: 9.10.2025).

83. SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security (China sections). Oxford: Oxford University Press, 2024. 860 p. URL: https://www.sipri.org/yearbook/2024 (Last accessed: 6.10.2025).

84. Southeast Asia's evolving defence partnerships. *Lowy Institute.* Sydney: Lowy Institute, 2025. URL: https://www.lowyinstitute.org/publications/southeast-asia-s-evolving-defence-partnerships (Last accessed: 6.10.2025).

85. The 2022 China Military Power Report: A View from Japan. *NBR (The National Bureau of Asian Research).* Seattle: NBR, 2022. URL: https://www.nbr.org/publication/the-2022-china-military-power-report-a-view-from-japan/ (Last accessed: 11.10.2025).

86. The Global Security Initiative Concept Paper. *Ministry of Foreign Affairs of the PRC.* 2023. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367484.html (Last accessed: 9.10.2025).

87. The Global Security Initiative: China's Proposal for Solving Security Challenges. *Ministry of Foreign Affairs of the PRC.* Beijing: MFA PRC, 2023. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202302/t20230223_11030195.html (Last accessed: 10.10.2025).

88. The Military Balance 2024. *IISS.* London: IISS, 2024. URL: https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/2024/the-military-balance-2024/ (Last accessed: 6.10.2025).

89. The Military Balance 2025. London: International Institute for Strategic Studies, *IISS.* 2025. URL: https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/2025/the-military-balance-2025/ (Last accessed: 12.10.2025).

90. The Rising Global South and China. China Security Report. *NIDS (Japan).* 2025. URL:

https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/chinareport/index.html (Last accessed: 7.10.2025).

91. Thinking Through Protracted War with China: Nine Scenarios. *RAND Corporation.* 2025. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA1400/RRA1475-1/RAND_RRA1475-1.pdf (Last accessed: 11.10.2025).

92. Trends in International Arms Transfers, 2024. *SIPRI.* Fact Sheet. Stockholm: SIPRI, 2025. 12 p.URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-03/fs_2503_at_2024_0.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

93. Tudoroiu T. The Geopolitics of China's Belt and Road Initiative. London: Routledge, 2023. 326 p.

94. Unpacking China's New White Paper on National Security. *OrcAsia.* 2025. URL: https://orcasia.org/article/1186/unpacking-chinas-new-white-paper-on-national-security (Last accessed: 6.10.2025).

95. Wang H. Security Is a Prerequisite for Development: Consensus-Building toward a New Top Priority in the Chinese Communist Party. *Journal of Contemporary China.* 2023. Vol. 32. № 142. P. 525-539 URL: https://www.tandfonline.com/toc/cjcc20/32/142 (Last accessed: 7.10.2025).

96. Wright T. Aftershocks: Great Powers and Political Geopolitics in the Post-Pandemic World (China Chapters). Washington, DC: Brookings, 2021. 304 p. URL: https://www.brookings.edu/book/aftershocks (Last accessed: 8.10.2025).

97. Wuthnow J., Fravel M. T. China's military strategy for a «new era»: Some change, more continuity, and tantalizing hints. *Journal of Strategic Studies*. 2023. Vol. 46, № 6–7. P. 1149-1184. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2022.2043850 (Last accessed: 9.10.2025).

98. Yamamoto K. Deciphering China's New National Security White Paper. *Sasakawa Peace Foundation / IINA.* 2025. URL: https://www.spf.org/iina/en/articles/yamamoto_07.html (Last accessed: 6.10.2025).

99. Yu J. How the US's hardening China policy is seen in Beijing. *Chatham House.* London: Chatham House, 2024. 24 p. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-07/2024-07-24-china-under-siege-yu.pdf (Last accessed: 6.10.2025).

100. Zeitung B. China is not interested in escalating relations with the US. Borysfen Intel. 2023. URL: https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/ekskurs-u-strategichnu-logiku-zovnishnoi-politiki-kitayu/ (Last accessed: 10.10.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні типи національних безпекових стратегій країн світу

Таблиця А.1.

Типологія національних безпекових стратегій

Тип стратегії	Ключова характеристика	Домінуючий підхід	Основні інструменти	Приклади держав	Особливості моделі
1. Військово-центрична стратегія	Фокус на силових аспектах безпеки	Реалізм, неореалізм	Збройні сили, ядерне стримування, модернізація озброєнь, спецслужби	Росія, Іран, Північна Корея	Пріоритет оборони, централізоване ухвалення рішень, домінування жорсткої сили
2. Комплексна (розширена) стратегія безпеки	Безпека у багатьох секторах (військовому, економічному, екологічному тощо)	Лібералізм, школа комплексної безпеки	Дипломатія, реформи, енергетична та кібербезпека, соціальна політика	Німеччина, Іспанія, Франція, Швеція	Включає кліматичну, інформаційну, кібернетичну безпеку; багатовимірність загроз
3. Стратегія інноваційної безпеки	Акцент на технологіях, кіберзахисті та R&D	Ліберальний інституціоналізм, технократичний підхід	Інновації, штучний інтелект, кіберкомандування, державно-приватні партнерства	Ізраїль, Південна Корея, Сінгапур	Технологічна перевага, гнучкість, активний розвиток цифрової безпеки
4. Превентивна стратегія	Запобігання загрозам через раннє виявлення	Теорія стійкості (resilience), лібералізм	Стратегічне прогнозування, сценарний аналіз, кризовий менеджмент	Фінляндія, Швейцарія	Висока роль держави та громадянського суспільства; акцент на підготовці та стійкості
5. Реактивна стратегія	Реагування на вже наявні кризи	Реалізм, кризовий підхід	Оборонні реформи, надзвичайні заходи, мобілізація ресурсів	Україна (після 2014 р.), Литва (періоди криз)	Формується у відповідь на фактичні загрози; швидка адаптація
6. Стратегія жорсткої безпеки	Пріоритет силових та оборонних інструментів	Реалізм	Військові оборонні системи, спецоперації, силові структури	Ізраїль, США (частково)	Фокус на силовому стримуванні й оборонній перевазі

Продовження табл. А.1

Тип стратегії	Ключова характеристика	Домінуючий підхід	Основні інструменти	Приклади держав	Особливості моделі
7. Стратегія м'якої безпеки	Пріоритет соціальної стійкості, цінностей, прав людини	Лібералізм, конструктивізм	Освіта, медіа-грамотність, культурна дипломатія, інклюзивність	Канада, Швеція, Данія	Підсилення безпеки через соціальні інститути та демократичні цінності
8. Гібридна стратегія	Поєднання жорстких і м'яких інструментів	Неоліберальний підхід, практичний синтез	Кіберзахист, дипломатія, військове стримування, комунікаційні кампанії	США, Польща, Велика Британія, Естонія	Найбільш поширена модель; адаптивність, комбінування різних секторів
9. Стратегія мережевої (багаторівневої) безпеки	Взаємодія держави з міжнародними інституціями та союзами	Неоліберальний інституціоналізм	Участь у НАТО, ЄС, ООН, регіональних об'єднаннях; інтегровані політики	Норвегія, Нідерланди, країни ЄС загалом	Багаторівневе управління, інтеграція у міжнародні архітектури
10. Ідентифікаційна (конструктивістська) стратегія	Основою є цінності, ідентичність, стратегічний наратив	Конструктивізм	Державний бренд, комунікація, дипломатія, стратегічні наративи	Україна (після 2014 р.), Японія	Формує зовнішньополітичну суб'єктність через ідентичність

АНОТАЦІЯ

Сікеріна С.О. Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 96 с. (рукопис).

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні особливостей формування та реалізації сучасних безпекових стратегій КНР на регіональному та глобальному рівнях.

Об'єкт дослідження – національні безпекові стратегії в сучасній системі міжнародних відносин. *Предмет дослідження* – сучасні безпекові стратегії КНР та особливості їх реалізації на регіональному та глобальному рівнях.

У першому розділі розкрито поняття, структуру та типологію національної безпеки в сучасній теорії міжнародних відносин; визначено еволюцію розвитку концепцій національної безпеки КНР, ідеологічні та концептуальні основи формування її сучасної стратегії.

У другому розділі виокремлено безпекові пріоритети КНР у Східній, Південно-Східній і Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва; окреслено особливості стратегії «Один пояс, один шлях» як інструменту регіонального впливу та безпеки КНР.

У третьому розділі оцінено вплив суперництва КНР та США на формування нового безпекового порядку у світі, розглянуто стратегічні виміри участі КНР у глобальній системі безпеки; визначено особливості цифрового та технологічного виміру безпекової стратегії КНР у глобальному середовищі та можливий досвід для України.

Ключові слова: безпекова стратегія КНР, регіональна безпека АТР, глобальна присутність КНР, військово-технологічна модернізація, стратегія «Один пояс, один шлях».

ANNOTATION

Sikerina S.O. Modern security strategies of the People's Republic of China: regional and global dimensions (master's work). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 96 p. (manuscript).

The purpose of this qualification work is to determine the key features of the formation and implementation of China's contemporary security strategies at the regional and global levels.

The object of the study is national security strategies in the modern system of international relations. *The subject of the study* is modern security strategies of the PRC and the features of their implementation at the regional and global levels.

The first section reveals the concept, structure and typology of national security in the modern theory of international relations; the evolution of the development of the concepts of national security of the PRC, the ideological and conceptual foundations of the formation of its modern strategy are determined.

The second section identifies the security priorities of the PRC in East, Southeast and Central Asia and within the Shanghai Cooperation Organization; the features of the «One Belt, One Road» strategy as an instrument of regional influence and security of the PRC are outlined.

The third section assesses the impact of the rivalry between the PRC and the USA on the formation of a new security order in the world, considers the strategic dimensions of China's participation in the global security system; The features of the digital and technological dimension of China's security strategy in the global environment and possible experience for Ukraine are identified.

Keywords: China's security strategy, regional security of the Asia-Pacific region, China's global presence, military-technological modernization, One Belt, One Road strategy.

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Сікеріної Софії Олексіївни
на тему: «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри»

Тема роботи «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри» є досить актуальною, оскільки Китай сьогодні виступає одним із ключових акторів міжнародної системи, чия безпекова політика суттєво впливає на регіональні баланси сил у Східній, Південно-Східній та Центральній Азії, а також формує нові контури глобального безпекового порядку. Поглиблення геополітичної конкуренції між КНР і США, трансформація міжнародних інституцій, зростання ролі технологічної та цифрової складових безпеки, а також посилення інструментів китайської зовнішньої політики, зокрема через ініціативу «Один пояс, один шлях», зумовлюють потребу комплексного аналізу стратегічних підходів Пекіна. У сучасних умовах формування багатополярного світу дослідження безпекової стратегії КНР дозволяє краще зрозуміти її вплив на глобальну стабільність та визначити потенційні виклики й можливості для України.

За структурою робота відповідає вимогам послідовного та логічного розкриття змісту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків. Побудова кваліфікаційної роботи дозволяє у повному обсязі з позиції системності та у логічній послідовності викласти матеріал і надати вичерпну характеристику проведеному дослідженню у теоретичній, аналітичній та результативній частинах.

Перший розділ роботи «Теоретичні аспекти формування безпекових стратегій Китайської Народної Республіки» присвячено визначенню поняття, структуру та типологію національної безпеки в сучасній теорії міжнародних відносин, еволюції розвитку концепцій національної безпеки КНР, ідеологічних та концептуальних основ формування її сучасної стратегії.

У другому розділі «Регіональний вимір безпекових стратегій Китайської Народної Республіки» були виокремлено безпекові пріоритети КНР у Східній, Південно-Східній і Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва, визначено особливості стратегії «Один пояс, один шлях» як інструменту регіонального впливу та безпеки КНР.

Третій розділ роботи «Глобальний вимір сучасної безпекової стратегії Китайської Народної Республіки» зосереджено на аналізі впливу стратегічного суперництва між КНР та США на формування нового світового безпекового порядку, дослідженні ключових напрямів участі Китаю у глобальних механізмах безпеки, а також розкритті цифрового й технологічного вимірів китайської безпекової стратегії в умовах зростаючої геополітичної конкуренції. Окрему увагу приділено оцінці потенційних практик, що можуть бути корисними для України в контексті зміцнення власної безпекової політики.

Висновки, отримані авторкою у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими та повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел досить повний і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри» заслуговує на високу оцінку, а її авторка, Сікеріна Софія Олексіївна, гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Керівник кваліфікаційної роботи,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин Лариса ЧЕРНИШОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Сікеріної Софії Олексіївни
на тему: «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри»

Актуальність дослідження сучасних безпекових стратегій Китайської Народної Республіки в регіональному та глобальному вимірах зумовлена зростаючою роллю Китаю як ключового геополітичного актора, який активно формує нову конфігурацію міжнародної безпеки. У контексті посилення стратегічного суперництва між КНР та США, трансформації системи міжнародних відносин, мілітаризації Індо-Тихоокеанського регіону та розширення впливу Китаю через ініціативу «Один пояс, один шлях», безпекові підходи Пекіна мають прямий вплив на регіональну стабільність і глобальні процеси. Дослідження сучасних стратегій КНР дозволяє зрозуміти логіку її військово-політичних рішень, особливості концепцій «активної оборони» та «спільної безпеки», а також оцінити, яким чином Китай переосмислює роль сили, дипломатії та економічного впливу у формуванні глобального порядку.

У кваліфікаційній роботі магістра визначено мету та завдання, вирішенню яких присвячено три розділи кваліфікаційної роботи. Перший розділ роботи «Теоретичні аспекти формування безпекових стратегій Китайської Народної Республіки» присвячено визначенню поняття, структуру та типологію національної безпеки в сучасній теорії міжнародних відносин, еволюції розвитку концепцій національної безпеки КНР, ідеологічних та концептуальних основ формування її сучасної стратегії.

У другому розділі «Регіональний вимір безпекових стратегій Китайської Народної Республіки» були виокремлено безпекові пріоритети КНР у Східній, Південно-Східній і Центральній Азії та в межах Шанхайської організації співробітництва, визначено особливості стратегії «Один пояс, один шлях» як інструменту регіонального впливу та безпеки КНР.

Третій розділ роботи «Глобальний вимір сучасної безпекової стратегії Китайської Народної Республіки» зосереджено на аналізі впливу

стратегічного суперництва між КНР та США на формування нового світового безпекового порядку, дослідженні ключових напрямів участі Китаю у глобальних механізмах безпеки, а також розкритті цифрового й технологічного вимірів китайської безпекової стратегії в умовах зростаючої геополітичної конкуренції. Окрему увагу приділено оцінці потенційних практик, що можуть бути корисними для України в контексті зміцнення власної безпекової політики.

Висновки, отримані здобувачкою вищої освіти у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими, повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел є повним і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована. Під час виконання кваліфікаційної роботи авторка показала високий рівень підготовки та знань з обраної теми, вміння самостійно аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Питання, визначені в роботі, розкриті, але вони мають окремі недоліки. Так, у пункті 2.3стратегія «Один пояс, один шлях» подана переважно крізь призму економічного розвитку, що звужує комплексне її розуміння як інструменту формування регіональної безпеки, проте це не зменшує цінності самої роботи.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Сучасні безпекові стратегії Китайської Народної Республіки: регіональний та глобальний виміри»заслуговує на оцінку «відмінно», а її авторка, Сікеріна Софія Олексіївна, гідна присвоєння кваліфікації магістраміжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

доцент кафедри міжнародних
відносин і політичної філософії
Харківського національного
економічного університету
імені С.Кузнеця,
кандидат політичних наук,
доцент

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
№02071211

Дмитро КОРОТКОВ